

جزئیات پنج گزارش دوره‌ای بانک جهانی از زمینه‌های کسب‌وکار در کشورهای مختلف

کد موضوعی: ۳۲۰

شماره مسلسل: ۱۰۹۳۸

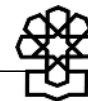
مردادماه ۱۳۹۰

دفتر: مطالعات محیط کسب‌وکار

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده	۱
مقدمه	۱
۱. اهمیت ارزیابی محیط کسب و کار در دنیا و با توجه به شرایط امروز ایران	۲
۲. ارزیابی های پنج گانه بانک جهانی از فعالیت های مرتبط با بخش خصوصی در جهان	۵
جمع بندی و پیشنهادها برای استفاده از ظرفیت مجلس شورای اسلامی در جهت بهبود رتبه ایران در گزارش های بانک جهانی	۴۰
منابع و مأخذ	۴۳

جزئیات پنج گزارش دوره‌ای بانک جهانی از زمینه‌های کسب‌وکار در کشورهای مختلف

چکیده

تحولاتی که در بسیاری از کشورهای دنیا در میانه دهه ۱۹۸۰ و به‌طور گسترده در دهه ۱۹۹۰ میلادی در بازتعریف چگونگی و کیفیت رابطه اقتصادی دولت و بخش خصوصی رخ داد، ادبیات علمی و کاربردی تحلیل‌ها و ارزیابی‌ها در این حوزه را به‌طور کامل تغییر داد. تجربیات کشورها نشان داد که دولت (دستگاه حاکمیتی به‌طور عام) نمی‌تواند و نباید همانند روش‌های پیشین که با توجه به مقتضیات خود تصمیم گرفته و براساس اراده خود اجرایی می‌کرد به خواسته‌های بخش خصوصی که چاره‌ای جز پیروی از دیوانسالاری دست‌وپاگیر در راهروهای اداری نداشت، پاسخ بدهد.

در یک دهه گذشته تغییر ماهیتی در روابط دولت با بخش خصوصی براساس نیازهای فعالان اقتصادی در حال شکل‌گیری بوده و دولت پذیرفته است که در صورتی می‌تواند از بخش خصوصی انتظار داشته باشد که بخشی از مسئولیت تنظیم امور اقتصادی جامعه را به‌عهده آن گذاشته باشد و نه تنها محدودیت تازه‌ای ایجاد نکند، بلکه نسبت به بهبود مستمر فضای کسب‌وکار نیز اقدام کند. پروژه‌های تدوین شده برای ارزیابی چگونگی تعامل دولت با بخش خصوصی در کشورهای عضو در مؤسسات وابسته به گروه بانک جهانی با عنوان کلی «جهان کسب‌وکار» تاکنون در پی یافتن پاسخی به پرسش‌های ساده، اما کاملاً کاربردی در چارچوب عملکرد دولت‌ها در میزان رفع موانع برای فعالیت بهینه بخش خصوصی بودند که در نتیجه امکان مقایسه هر کشور با خود نسبت به سال قبل و همچنین مقایسه با دیگر کشورها را فراهم می‌آورند. با وجود اهداف مشخص در اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی کشور به‌ویژه سند چشم‌انداز آگاهی از محتوا و کارکرد این پروژه‌های تحلیلی - کاربردی ضروری است.

مقدمه

یکی از مهمترین ابزارهای ارزیابی و مقایسه شرایط حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی، رتبه‌بندی کشورها براساس شاخص‌هایی است که توسط مؤسسات بین‌المللی توسعه‌ای اقتصادی تدوین می‌شوند. این

ابزارها ضمن شناسایی وضعیت موجود و شرایط حاکم بر آنها به مقایسه آنان با سایرین نیز می‌پردازند و در عین حال به معیاری علمی و مؤثر در حوزه تصمیم‌سازی و اجرا تبدیل شده‌اند که از متون کتاب‌ها و مقالات علمی اقتصادی و جامعه‌شناسی فراتر رفته و نتایج حاصل از انتشار آنها در عمل به انگیزه‌ای مطمئن برای انتخاب یک سرزمین به‌عنوان محل ایدئال سرمایه‌گذاری (اعم از داخلی و خارجی) و برخورداری از استانداردهای بالای مدیریت تجارت و تولید تبدیل شده است.

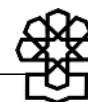
اقتصاد ایران در یک قرن گذشته درحالی که از تسلط دولت بر طیفی از فعالیت‌های متنوع اقتصادی رنج برده است به‌طور همزمان با کمبود اطلاعات یا کاستی‌های مشهود ساختاری در اطلاعات گردآوری شده نیز مواجه بوده است. شرایط امروز در چارچوب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی فرصتی قابل توجه را فراهم آورده تا روند جاری در هر دو زمینه یاد شده تغییر کند. بدیهی است که کوچک شدن دولت بدون دسترسی به آمار و اطلاعات دقیق و کاربردی درباره ماهیت فعالیت‌های اقتصادی و موانع قانونی - اداری آن میسر نخواهد بود و ازسوی دیگر بدون اتکا به اطلاعات موثق و جزئی تدوین برنامه‌های کاهش تصدیگری دولت با دشواری‌های فراوانی روبرو خواهد شد.

پروژه‌های تدوین شده در مؤسسات وابسته به گروه بانک جهانی برای ارزیابی چگونگی تعامل دولت با بخش خصوصی که ابعاد مختلف تعامل دولت با فعالان اقتصادی را به تصویر می‌کشند ابزار قابل توجهی برای ارزیابی بخشی از عملکرد کلی دستگاه‌های حاکمیتی برای ایجاد بسترهای لازم برای انتقال وظایف و مسئولیت‌های دولت به بخش خصوصی هستند.

۱. اهمیت ارزیابی محیط کسب‌وکار در دنیا و با توجه به شرایط امروز ایران

شرایط حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی در یک کشور اعم از تولید کالا و خدمات، توزیع، تبادلات مالی داخلی و بین‌المللی و تجارت فرامرزی از مهمترین علل توسعه‌یافتگی یا ناکامی‌های اقتصادی آن کشور است. ملاحظه این شرایط به‌عنوان آینه تمام‌نمای اقتصاد یک جامعه و تبدیل آن به شاخص‌های عددی و قابل مقایسه امری است که امروزه ازسوی تمامی کارشناسان، صاحبان صنایع، سرمایه‌گذاران مؤسسات پولی و مالی و شرکت‌ها و مؤسسات بیمه‌ای دنیا مورد توجه و تأیید قرار گرفته است. نکته‌ای که می‌تواند در چارچوب اقتصاد ایران نیز به‌کار گرفته شود به‌ویژه آنکه در شرایط کنونی توجه به انتقال درست و بدون عیب و نقص وظایف دولت در حوزه اقتصاد در دستور کار همه‌جانبه قرار گرفته است.

بنابراین، یکی از مهمترین ابزارهای تغییر در سهم مالکیتی - مدیریتی دولت براساس قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم که به‌عنوان یک انقلاب در روابط دولت - محیط تجاری تعبیر می‌شود

«کمی‌سازی» رفتار و تعامل دستگاه‌های حاکمیتی در مواجهه با درخواست‌های دریافتی از فعالان اقتصادی براساس استانداردهای تأیید شده علمی است.

در این فضاست که می‌توان با اجرای صحیح قانون براساس یافته‌های علمی و موثق اطمینان حاصل کرد که اجزا و نهادهای لازم برای توانمندی، گسترش و مشارکت فعال و کارآمد بخش خصوصی کارآفرین برای استفاده مطلوب از ظرفیت‌های قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم فراهم می‌آید تا در نهایت به ایجاد رونق در کسب‌وکارها منجر شود.

فضای کسب‌وکار، چارچوبی کلی را در اختیار می‌گذارد که همه موارد مرتبط با فعالیت‌های اقتصادی از جمله تأمین ثبات سیاسی و امنیت اقتصادی، نهادینه کردن قوانین و مقررات، شفاف کردن عملکرد بنگاه‌ها، ایجاد و تقویت روحیه کسب‌وکار در بنگاه‌ها، استقرار نهادها و نظام‌هایی برای کاهش ریسک، ایجاد نهادهای مالی متناسب با شرایط بنگاه‌ها، تضمین حقوق مالکیت اعم از مادی و معنوی، رفع تبعیض و موانع رقابت و تعریف اصول و موازین ورود به کسب‌وکار را شامل می‌شود. به این ترتیب، همزمان که فعالیت‌ها در اختیار دولت واگذار می‌شود ضروری است که اجزا و نهادهای لازم برای توانمندسازی بخش خصوصی و پشتیبانی از نظام اقتصاد بازار ایجاد و ساختار اقتصاد اصلاح شود.

در روی دیگر سکه، حضور مؤثر و با انگیزه بخش خصوصی برای ورود و پر کردن جای خالی دولت نیازمند الزامات و اقدامات متفاوت از طرف دستگاه‌های حاکمیتی است. امروزه تغییرات سریع و شتابان محیط‌های اقتصادی و اجتماعی در سطح ملی و بین‌المللی، تحولات روزافزون فضای کسب‌وکار، دگرگونی سریع بازارها و افزایش رقابت‌پذیری سبب شده است تا بیش از گذشته نقش کارآفرین و کارآفرینی به‌مثابه موتور محرک رشد و توسعه اقتصادی کشورها اهمیت یابد. تدوین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های لازم برای گسترش روحیه و رفتار کارآفرینانه و ایجاد فضای مناسب‌تر برای فعالیت کارآفرینان در کشورهای پیشرفته و اقتصادهای رو به رشد به‌ویژه در دهه‌های اخیر حاکی از همین نقش روزافزون کارآفرین و کارآفرینی در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی است.

در کشور ما هنوز تعریف و مشخصات کارآفرین و کارآفرینی به‌ویژه برای بسیاری از دست‌اندرکاران شناخته شده نیست و شاید به همین دلیل تاکنون برنامه‌ریزی جامع و بسترسازی مناسبی در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای توسعه کارآفرینی صورت نپذیرفته است. این در حالی است که کشور ما با مسائل و نارسایی‌های مهمی نظیر فرار مغزها و سرمایه مادی، ترکیب جمعیتی جوان، نرخ بالای بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، سهم رو به افزایش زنان در عرضه نیروی کار، تورم، بهره‌وری پایین، تداوم رشد کند درآمد سرانه و عدم تحرک و رشد

اقتصادی کافی مواجه است و از این رو بروز و ظهور کارآفرینی و نیز رشد و گسترش آن برای توسعه کشور از اهمیت و ضرورت حیاتی برخوردار می‌باشد. افزون‌بر این، تحقق اهداف قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی در راستای تحقق اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ لزوم توجه به کارآفرین و کارآفرینی و تأثیر مثبت آن در شتاب بخشیدن به رشد و توسعه اقتصاد ملی، ارتقای کارآیی بنگاه‌های اقتصادی و بالا بردن بهره‌وری منابع مادی و انسانی و فناوری، افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی، افزایش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی، اشتغال‌زایی پایدار، کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی، تشویق به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و بهبود درآمد خانوارها و گسترش عدالت اجتماعی و فقرزدایی را از اهمیت بسیار بالایی برخوردار کرده است.

تجارب کشورهای که گام‌های مثبت و مؤثری در جهت ارتقای جایگاه و توسعه کارآفرینی برداشته‌اند حکایت از تلاش دولت‌های آنها دارد. در واقع توسعه کارآفرینی به‌طور عمده از طریق مساعی دولت‌ها امکان‌پذیر شده و دولت‌های آن کشورها با انواع حمایت‌ها و پشتیبانی‌های مالی، فنی، مدیریتی، تحقیقاتی، آموزشی، شبکه‌سازی و ایجاد ارتباط بین کارآفرینان، همچنین تعقیب سیاست‌های مربوط به تحول اداری و کارآفرینی دولتی، بستر و شرایط محیطی لازم را برای فعالیت کارآفرینان فراهم ساخته و سپس بخش خصوصی با این بسترسازی به تدریج قادر به ساماندهی داخلی خود برای بسط روحیه کارآفرینی شده است. بنابراین بروز و ظهور کارآفرینان و نیز رشد و بلوغ آنها در فرایند رشد و توسعه کشور نیازمند تدوین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های لازم توسط دولت است که باید براساس اطلاعات جامعی از چگونگی رفتار با بخش خصوصی در مواجهه با نهادها و دستگاه‌های بیرون از مؤسسه یا شرکت تدوین شود.

اطلاعات گردآوری شده در مجموعه جهان کسب‌وکار^۱ که توسط نهادهای وابسته به گروه بانک جهانی در ۱۸۷ کشور عضو^۲ به جنبه‌های مختلف موضوع پرداخته است ابزارهای قابل توجهی را در اختیار سیاست‌گذاران و تصمیم‌سازان قرار می‌دهد.

گزارش تجمعی بانک جهانی درباره وضعیت کلی فضای مساعد کسب‌وکار و کارآفرینی بخش خصوصی در جهان در پنج سرفصل کلی دنبال می‌شود که عبارتند از:

۱. فضای کسب‌وکار،^۳

۲. ارزیابی بنگاه از محیط تجاری،^۴

1. Business Planet

۲. جمهوری اسلامی ایران از اعضای مؤسس در سال ۱۹۴۶ است که حدود ۱/۵ درصد از کل سهام بانک را در اختیار دارد.

3. Doing Business

4. Enterprise Surveys

۳. خصوصی‌سازی^۱

۴. مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی^۲

۵. کارآفرینی^۳

از آنجا که بانک جهانی با ارائه این مجموعه به ارزیابی وضعیت بخش خصوصی در جهان می‌پردازد و اطلاعات با ارزشی را از چگونگی تعامل با بخش خصوصی در کشورهای مختلف در اختیار می‌گذارد، آشنایی با مفاد و کلیات این مجموعه، که به‌عبارتی تجربه دیگر کشورهاست، نهادهای قانونگذاری و اجرایی کشور را از آخرین تحولات در این حوزه آگاه ساخته و در فرایند اتخاذ تصمیمات و اجرای سیاست‌ها راهگشا خواهد بود. در بخش بعدی گزارش به جزئیات هر یک از سرفصل‌های فوق پرداخته خواهد شد.

۲. ارزیابی‌های پنج‌گانه بانک جهانی از فعالیت‌های مرتبط با بخش خصوصی در جهان

ارزیابی چگونگی تعامل با بخش خصوصی از اواخر دهه ۱۹۹۰ به ادبیات اقتصاد توسعه راه یافت و در ده سال گذشته توسط مؤسسات بین‌المللی گسترش یافته است. تفاوت اصلی این ارزیابی با ارزیابی‌های قبلی در چرخش آشکار از ارزیابی عملکرد دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی توسط دولت به ارزیابی عملکرد این دستگاه‌ها از سوی فعالان اقتصادی - مراجعه به الزام قانون - است. در این چارچوب مراجعه فعالان اقتصادی به دستگاه‌های مختلف، حتی نهادهای صنفی ایجاد شده توسط خود آنها دیده می‌شود و تلاش می‌شود تا همه محدودیت‌ها و مزیت‌ها در یک اقتصاد شناسایی شده و امکان مقایسه با دیگر اقتصادها فراهم شود. در این مقایسه، زوایای مختلف رفتار دستگاه‌های خارج از بنگاه با یک فعال اقتصادی آشکار خواهد شد. جزئیات و مفاد پنج سرفصل مورد ارزیابی بانک جهانی براساس موارد بالا بدین شرح است:

۲-۱. خصوصی‌سازی

پروژه خصوصی‌سازی اطلاعاتی را درباره نقل‌وانتقال‌های ناشی از خصوصی‌سازی که ارزش آنها یک میلیون دلار است ارائه می‌کند. این اطلاعات در رابطه با اجرای سیاست خصوصی‌سازی در کشورهای در حال توسعه در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ است.

این اطلاعات منحصر به نقل‌وانتقال‌هایی هستند که عواید مالی یا دریافت‌های نقدی برای دولت

---

1. Privatization
2. Public Private Infrastructure (PPI)
3. Entrepreneurship

به همراه دارند و ناشی از اشکال مختلف خصوصی‌سازی شامل واگذاری کلی یا جزئی قراردادهای امتیازی، قراردادهای مدیریت و انواع اجاره‌ها هستند. بنابراین فقط اطلاعات مربوط به نقل و انتقالاتی بررسی می‌شوند که برای دولت و یا به‌طور کلی حکومت از محل خصوصی‌سازی و یا مشارکت بخش خصوصی در یک مجموعه اقتصادی دولتی و یا اموال دولتی (مانند فروش امتیاز خطوط برای Wireless) درآمد ایجاد می‌کنند. داده‌های ارائه شده در این پایگاه، بیانگر ارزش نقل و انتقالاتی است که مبلغ فروش به‌صورت رسمی اعلام شده است و مواردی چون گردش مالی ناشی از دریافت‌ها در طول زمان بررسی نمی‌شود.

نقل و انتقالاتی که برای دولت ایجاد درآمد نمی‌کنند از فهرست داده‌ها حذف می‌شوند. به همین ترتیب، این اطلاعات انتقال بنگاه‌ها را به بخش خصوصی از طریق واگذاری سهام را مانند آنچه که در اروپای غربی از طریق سیستم کوپنی صورت گرفت دربر نمی‌گیرد. همچنین این اطلاعات مواردی را که به سرمایه‌گذاری‌های جدید اختصاص یافته و عملاً پرداختی به دولت صورت نمی‌گیرد، محاسبه نمی‌کند.

همچنین منابعی که توسط مالکان جدید تعهد یا سرمایه‌گذاری شده و همچنین روش‌های اجرای پروژه در چارچوب ساخت - بهره‌برداری و انتقال (قراردادهای BOT) که درآمدی عاید دولت نخواهد کرد بررسی نمی‌شوند.

۱-۱-۲. منابع داده‌های اطلاعاتی

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی PPI (مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد). این پایگاه بدون در نظر گرفتن سرمایه‌گذاری در پروژه‌های جدید، تعهد سرمایه‌گذاری از سوی مالکان یا بهره‌برداران جدید و قراردادهای ساخت، بهره‌برداری - انتقال را رصد می‌کند.

۲. اطلاعات سازمان توسعه و همکاری اقتصادی و OECD در رابطه با خصوصی‌سازی در آفریقا.

۳. اطلاعات بانک اروپایی بازسازی و توسعه در رابطه با خصوصی‌سازی در اروپا و آسیای میانه.

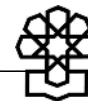
۴. پایگاه اطلاع‌رسانی^۱ خصوصی‌سازی در رابطه با برخی کشورهای اروپایی منتخب.

۵. گزارش‌های دوره‌ای در رابطه با خصوصی‌سازی و تأمین مالی در آمریکای لاتین.

۶. پایگاه‌های اینترنتی متعدد دولتی و غیردولتی.

۷. منابع داخلی بانک جهانی.

۲-۱-۲. تعاریف

کشور: کشورهایی که براساس تعریف شاخص‌های توسعه بانک جهانی در زمره کشورهای در حال توسعه با درآمد پایین، با درآمد متوسط و با درآمد بالاتر از متوسط قرار می‌گیرند. خصوصی‌سازی در کشورهای با درآمد بالا (اعم از اعضای OECD و یا غیر آن) بررسی نمی‌شود. آخرین اطلاعات در رابطه با روند خصوصی کشور توسعه‌یافته در سایت اینترنتی OECD در دسترس است.

ضمناً در مورد نقل و انتقالات منجر به خصوصی‌سازی در کشورهای در حال توسعه نیز، تنها اطلاعاتی درج می‌شود که امکان دسترسی به آنها وجود داشته باشد. سال: سالی که نقل و انتقال منجر به خصوصی‌سازی به تصویب رسیده و از سوی حکومت به سوابق قبلی اضافه شده است. در چند مورد، نقل و انتقالات بر مبنای زمانی است که پرداخت صورت گرفته ثبت شده و نه زمانی که انجام معامله به صورت رسمی اعلام شده است. بخش اقتصادی: اطلاعات مربوط به پنج بخش اقتصادی به شرح زیر پوشش داده می‌شود:

- انرژی: شامل اکتشاف، حفاری، پالایش هیدروکربورها، نفت و گاز،
- مالی: شامل بانک‌ها، بیمه‌ها، مستغلات و دیگر خدمات مالی،
- زیرساخت‌ها: شامل حمل و نقل، آب و فاضلاب، ارتباطات، انتقال و توزیع گاز طبیعی و تولید، توزیع و انتقال انرژی الکتریکی،
- تولید و خدمات: شامل فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی، سیمانی، موارد شیمیایی، ساختمان فولاد، هتل‌ها، گردشگری، خطوط هوایی، خدمات دریانوردی و دیگر زیربخش‌هایی که مرتبط با بخش‌های مالی یا زیربنایی نیستند.

- مواد اولیه معدنی: شامل استخراج، تصفیه و فروش مواد اولیه معدنی مانند زغال‌سنگ یا سنگ آهن، نقل و انتقالات منجر به خصوصی‌سازی از منابع اطلاعاتی پیش‌گفته استخراج شده و در قالب بخش‌های بالا دسته‌بندی می‌شوند. ضمناً در اغلب مواقع، زمینه اصلی فعالیت به عنوان بخش اصلی در نظر گرفته می‌شود. مثلاً در یک کارخانه، تولید فولاد در بخش تولید و خدمات دسته‌بندی می‌شود هرچند که بخشی از فعالیت آن ممکن است بر تولید مواد اولیه معدنی مانند استخراج سنگ آهن متمرکز باشد. نقل و انتقال ناشی از خصوصی‌سازی که به سادگی قابل دسته‌بندی در بخش‌های بالا نباشد، تحت عنوان «دیگر موارد» آورده شده‌اند.

۲-۱-۳. عنوان نقل و انتقال

عنوان نقل و انتقالات ناشی از خصوصی‌سازی، همان عنوانی است که در منابع اطلاعاتی آمده است.

هر نوع فروش سهام یا دارایی به عنوان یک نقل و انتقال مجزا ثبت می‌شود حتی اگر در مورد یک کارخانه یا شرکت رخ داده باشد.

بنابراین در بسیاری موارد، نقل و انتقالات متعددی در مورد یک شرکت ثبت شده است که بیانگر زمان‌های متفاوت انجام نقل و انتقال بوده است.

۴-۱-۲. عواید مالی

عواید مالی شامل دریافت‌های پولی توسط حکومت است که از نقل و انتقالات ناشی از واگذاری کلی یا جزئی، قراردادهای امتیازی و قراردادهای اجاره به دست آمده است. بنابراین فقط منابع حاصل از نقل و انتقالاتی که از خصوصی‌سازی باعث مشارکت بخش خصوصی در یک مؤسسه فعال در مالکیت دولت و یا دیگر اموال حکومتی ناشی شده است مورد محاسبه قرار می‌گیرد. اطلاعات در مورد عواید مالی بدون دخل و تصرف از منابع متعدد پیش‌گفته در زمان‌های مختلف اخذ شده است.

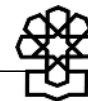
۲-۲. پایگاه مشارکت بخش خصوصی در طرح‌های زیربنایی (PPI)

اجرای پروژه‌های زیربنایی به روش مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های عمومی، یکی از مرسوم‌ترین روش‌ها در جهان برای افزایش کارایی، کاستن از بار مالی دولت و توسعه و تقویت بخش خصوصی است. گستردگی فعالیت‌های زیربنایی در کشور و محدودیت‌های بودجه‌ای ضرورت بهره‌گیری از توان بخش خصوصی کشور را بیشتر از گذشته نمایان ساخته است. در شرایط کنونی که از یک سو سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی که راه را برای حضور مؤثرتر بخش خصوصی فراهم نموده در حال اجراست و از سوی دیگر اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها امکان محاسبه دقیق بهای خدمات پروژه‌های زیربنایی را مهیا کرده است، زمینه مساعدی برای عرضه پروژه‌های زیربنایی به بخش خصوصی کشور (مشاوران و پیمانکاران بزرگ، بانک‌ها، مؤسسات حقوقی و...) به وجود آمده است.

نگاهی به سوابق اجرای پروژه‌های زیربنایی به روش Public Private Partnership در جهان، مزایا و معایب آن در این شرایط می‌تواند راهگشا باشد. در پایان نیز پیشنهادهایی مقدماتی برای اجرای پروژه‌ها به این روش خواهد آمد.

۱-۲-۲. سابقه

ضرورت و نیاز به تغییر مدل استاندارد تدارک کالا و خدمات در بخش عمومی بیشتر از همه به دلیل

نگرانی از میزان بدهی‌های عمومی رو به افزایش در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ احساس شد. برخی دولت‌ها بر آن شدند تا مشوق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی باشند؛ با این حال در این دوره یکی از مهمترین مشکلات در حسابداری دولتی، عدم امکان ایجاد تمایز بین هزینه‌های جاری و هزینه‌های عمرانی در زمان اجرای پروژه‌های زیربنایی بود. به مرور زمان مشکلات قانونی و اجرایی رفع شد تا آنجا که امروزه روش^۱ که به اختصار PPP یا P۳ خوانده می‌شود به‌عنوان یکی از مهمترین ابزارهای تأمین منابع مالی پروژه‌های زیربنایی بدون کمترین هزینه برای بخش عمومی به‌صورت گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در ادامه فرایند اصلاح این روش، در سال ۱۹۹۲، دولت محافظه‌کار انگلستان روش «ابتکار تأمین مالی را از طرف بخش خصوصی» یا Private Finance Initiative مطرح کرد. هدف اصلی، کاهش نیاز به استقراض از بخش عمومی بود. در سال ۱۹۹۷ و با روی کار آمدن دولت کارگری، روش PFI که پیش‌تر بر دستیابی به افزایش «مطلوبیت» متمرکز بود به موضوع تخصیص بهینه ریسک به‌عنوان هدف اصلی توجه کرد.

از ابتدا دهه ۱۹۹۰ روش‌های PPP به یکی از مهمترین ابزارها برای حمایت از تولید خدمات ناشی از پروژه‌های زیربنایی تبدیل شده است. بسیاری از کشورهای درحال توسعه و توسعه‌یافته برنامه‌های PPP را معرفی کرده و یا درحال انجام هستند. این کار البته در اغلب مواقع از طریق ایجاد واحدها یا دستگاه‌هایی مختص به پروژه‌های PPP برای افزایش سطح همکاری‌های بین دستگاه‌های صف و ستاد صورت گرفته است.

۲-۲-۲. تعریف PPP

درحال حاضر، اجماعی در مورد تعریف PPP وجود ندارد، اما در مورد مواردی که شامل نمی‌شود اجماع نظر وجود دارد.

PPP شامل این موارد نیست:

۱. یک قرارداد کارهای ساختمانی،
۲. یک قرارداد برون‌سپاری،
۳. فروش دارایی‌ها،
۴. خصوصی‌سازی.

در یک تعریف کلی، PPP یک قرارداد ۵ تا ۳۰ ساله بین بخش خصوصی و بخش دولتی است با ویژگی‌های طراحی، ساخت، بازسازی، تأمین مالی و بهره‌برداری از زیرساخت‌های عمومی توسط

بخش خصوصی که پرداخت بابت خدمات ایجاد شده توسط بخش عمومی و یا مصرف‌کننده خدمات و یا هر دوی آنها صورت می‌گیرد. تأسیسات ایجاد شده در اختیار بخش عمومی باقی می‌ماند یا در پایان قرارداد به بخش خصوصی بازگردانده می‌شود. با این حال، مشخص کردن «زمان معین همکاری» از اجزای اصلی اجرای هر پروژه به روش PPP است.

۲-۲-۳. هدف از اجرای پروژه‌های زیربنایی به روش PPP

اجرای پروژه‌های زیربنایی به روش PPP در حقیقت یافتن پاسخ برای پرسش دائمی دولت در زمان برنامه‌ریزی برای تأمین مالی پروژه‌های عمرانی خود بود. «شکاف سرمایه‌گذاری مورد نیاز بین واقعیت موجود در اجرای پروژه و منابع در اختیار دولت چگونه پر شود؟»

از آنجا که در امر تجهیز منابع، سه دسته کلی منابع به شرح زیر وجود دارد:

۱. منابع عمومی،

۲. منابع مؤسسات مالی بین‌المللی،

۳. بخش خصوصی.

منابع بخش دولتی در همه کشورها دارای محدودیت‌های متعددی برای استفاده هستند، بهره‌مندی از منابع بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی مورد توجه جدی قرار گرفت. تردیدی نیست که منابع عمومی از اهمیت بسیار بالایی در اجرای پروژه‌های عمرانی برخوردارند اما ضرورت‌های یافتن پاسخ برای پرسش یاد شده، مسیر را برای استفاده از منابع بخش خصوصی هموار کرد.

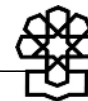
۲-۲-۴. منطق اجرای پروژه‌ها به روش PPP

تنوع منافع ایجاد شده برای بخش‌های عمومی و خصوصی، مهمترین مزیت اجرای پروژه‌های زیربنایی به روش PPP است. بخش عمومی خدمات بهتر دریافت می‌کند و منابع با کارآمدی بیشتری هزینه می‌شوند. به‌طور همزمان بخش خصوصی نیز از فرصت‌های جدید کاری بهره‌مند می‌شود که هر دو مورد در راستای منافع ملی است.

۲-۲-۵. ملاحظات در مورد ویژگی‌های قراردادهای PPP

۱. به‌طور ذاتی پروژه‌های PPP وجود نخواهد داشت مگر آنکه پروژه‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی در صورت تمایل تصمیم‌گیران از این طریق اجرا شوند.

۲. روشی است که نسبت به ویژگی‌های خاص هر پروژه دارای انعطاف در چارچوب قراردادی است.

۳. وجود شفافیت نسبت به هدف یا اهداف دقیق پروژه الزامی است.
۴. اجرای یک پروژه به روش PPP لزوماً به بهتر اجرا شدن آن منجر نمی‌شود.
۵. روش‌های PPP نباید به‌عنوان یک «ترفند حسابداری» در نظر گرفته شوند، بلکه روش‌هایی برای افزایش کارایی در اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی هستند.
۶. وزارتخانه‌های اقتصاد کشورها باید ابزارهای ضروری برای شناسایی تعهدات احتمالی را در پرداخت PPP طراحی کنند.
۷. انتظارات غیرواقعی مقامات دولتی درباره عناصر کلیدی چون توانایی تأمین مالی بخش خصوصی، دوره زمانی اجرای پروژه و... به بروز مشکلات جدی و در نهایت ناامیدی از اجرای پروژه‌ها به این روش منجر خواهد شد.

۲-۲-۶. پایگاه اطلاعات مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی

از آنجا که در حال حاضر قراردادهای PPP در پروژه‌های متنوع در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، آموزش، بهداشت، گردشگری و... به‌کار گرفته می‌شوند، به‌منظور اجتناب از تداخل در مفاهیم مرتبط با قراردادهای PPP بانک جهانی یکی از مهمترین اشکال قراردادهای PPP در اجرای پروژه‌های زیربنایی را، که با عنوان تخصصی‌تر مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی عمومی یا (Public Private Infrastructure)، را در دستور کار قرار داده است.

آنچه که در پایگاه اطلاعات مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی (PPI) ثبت

می‌شود:

این پایگاه انواعی از ترتیبات قراردادی - همراه با سرمایه‌گذاری یا بدون سرمایه‌گذاری - را ثبت می‌کند که در آنها طرف‌هایی از بخش خصوصی در کشورهای با درآمد پایین و متوسط ریسک‌هایی از اجرای پروژه را می‌پذیرند.

پروژه‌هایی که در این پایگاه اطلاع‌رسانی ثبت می‌شوند لزوماً نبایستی به‌طور کامل متعلق به بخش خصوصی باشند یا از طرف بخش خصوصی تأمین مالی شده یا مورد بهره‌برداری قرار گرفته باشند.

مبالغ سرمایه‌گذاری در این پایگاه اطلاع‌رسانی بیانگر کل تعهدات انجام سرمایه‌گذاری وارد شده به کلیت پروژه در ابتدایست (مطابق آنچه که در قرارداد امضا شده و یا در افشای مالی (حسابداری) پروژه آمده است) بنابراین سرمایه‌گذاری‌های سالیانه اعم از انجام شده یا برنامه‌ریزی شده محاسبه نمی‌شود.

در این بررسی، تأمین‌کنندگان منابع مالی تفکیک نشده‌اند و به اطلاعات ورودی سرمایه

به‌عنوان بدهی بخش خصوصی پرداخته نشده است.

منابع اطلاعاتی این بررسی، صرفاً از منابع در دسترس عموم استخراج می‌شوند. این روش اگر چه دارای مزایایی است اما خطر اتکا به اطلاعات غیردقیق نیز وجود دارد.

۲-۲-۷. کشورهایایی که مورد بررسی قرار گرفته‌اند

اطلاعات این پایگاه، پروژه‌های اعطا شده در کشورهای با درآمد متوسط و پایین (براساس طبقه‌بندی بانک جهانی) را پوشش می‌دهند. کشورها به ۶ منطقه جغرافیایی تقسیم شده‌اند که عبارتند از شرق آسیا و اقیانوسیه، اروپا و آسیای مرکزی، آمریکای لاتین و کارائیب، خاورمیانه و شمال آفریقا، جنوب آسیا و جنوب صحرای آفریقا.

۲-۲-۸. بخش‌ها و زیربخش‌های مطالعه شده

اطلاعات بر بخش‌هایی که دارای نوعی انحصار کامل یا انحصار نسبی هستند، متمرکز است. بخش‌های رقابتی‌تر مانند خطوط هوایی و تولید بنزین محاسبه نشده‌اند. این بررسی پروژه‌های زیربنایی را به چهار دسته کلی تقسیم می‌کند:

۱. انرژی

- تولید، انتقال و توزیع انرژی

- انتقال و توزیع گاز طبیعی

۲. ارتباطات

- خطوط تلفن اعم از همراه یا ثابت در سطح محدود محلی (مانند یک استان)

- خطوط تلفن اعم از همراه یا ثابت در سطح کشوری

- خطوط تلفن اعم از همراه یا ثابت در سطح بین‌المللی

۳. حمل‌ونقل

- پایانه و باند پرواز فرودگاه

- خط آهن شامل بخش‌های مرتبط با دارایی ثابت، جابجایی بار، حمل‌ونقل مسافران درون

شهری و حمل و نقل مسافران در سطح محلی

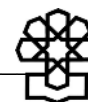
- عوارض بستن به جاده‌ها، پل‌ها، بزرگراه‌ها و تونل‌ها

- زیرساخت‌های بندری، ابرسازه‌ها، پایانه‌ها و کانال‌ها

۴. آب

- تولید و توزیع آب آشامیدنی

- جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب

۹-۲-۲. چه پروژه‌هایی بررسی می‌شوند؟

در این بررسی پروژه‌هایی لحاظ شده‌اند که دارای سه ویژگی باشند:

۱. پروژه‌هایی که در کشورهای با درآمد پایین و متوسط در تملک و یا تحت مدیریت بخش خصوصی هستند. بخش خصوصی، دستکم سهمی ۲۵ درصدی از مشارکت در قرارداد پروژه را دارد، البته بجز در واگذاری‌هایی که می‌باید دستکم ۵ درصد سهام در تملک بخش خصوصی باشد.
۲. پروژه‌هایی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم خدماتی را به بخش عمومی ارائه می‌کنند در این بررسی محاسبه نمی‌شوند مگر آنکه بخش عمده‌ای از محصولات پروژه (۲۰ درصد به بالا) در چارچوب یک قرارداد به بخش عمومی فروخته شود.
۳. پروژه‌هایی که از ۱۹۸۳ به بعد قرارداد مالی منعقد کرده‌اند (این بررسی از ۱۹۸۳ تا ۲۰۰۸ را پوشش می‌دهد).

۱۰-۲-۲. انواع مشارکت‌های بخش خصوصی مورد نظر این مطالعه

پروژه‌هایی به‌عنوان مشارکت بخش خصوصی در نظر گرفته می‌شوند که یک شرکت یا سرمایه‌گذار خصوصی، بخشی از ریسک عملیاتی پروژه را بپذیرد. به این معنی که یک مشارکت‌کننده از بخش خصوصی دستکم مسئولیت بخشی از هزینه‌های عملیاتی و ریسک‌های مرتبط با آنها را می‌پذیرد. پذیرش ریسک هم می‌تواند در حالتی تصور شود که بخش خصوصی به تنهایی یا با مشارکت بخش عمومی از پروژه بهره‌برداری می‌کند و یا زمانی که مالک بخشی از سهام پروژه است. اطلاعات مربوط به پروژه‌های زیرساختی مرتبط با بخش خصوصی در این پایگاه به چهار دسته تقسیم‌بندی می‌شوند:

- قراردادهای مدیریت و اجاره.

- قراردادهای امتیازی (یا قراردادهای بهره‌برداری و مدیریتی که عمده تعهدات سرمایه‌ای به‌عهده بخش خصوصی است).

- پروژه‌های در دست تأسیس.

- واگذاری‌ها.

بیشتر پروژه‌های زیربنایی که با مشارکت بخش خصوصی انجام می‌شوند در یکی از دسته‌های بالا جای می‌گیرند اما مرزهای بین دسته‌بندی‌های چهارگانه همیشه شفاف نیست و برخی از پروژه‌ها ویژگی‌های بیش از یک دسته را دارا هستند. در این موارد، پروژه‌هایی در یکی از دسته‌های بالا قرار می‌گیرند که بهتر از بقیه، ریسک پذیرفته شده توسط بخش خصوصی را پوشش دهد.

قراردادهای اجاره و مدیریت، بخشی از ریسک عملیاتی را از طریق الزامات قراردادی به بخش خصوصی منتقل می‌کند. در پروژه‌های در دست تأسیس و قراردادهای واگذاری، ریسک عملیاتی از طریق الزامات قراردادی و یا مالکیت سهام در پروژه به بخش خصوصی منتقل می‌شود. منظور از بخش خصوصی شرکتی است که توسط شرکای بخش خصوصی مدیریت شده و بیشتر سهام شرکت متعلق به آنهاست.

شرکت‌هایی با مالکیت دولتی یا مؤسسات وابسته به آنها در صورتی سرمایه‌گذار بخش خصوصی محسوب می‌شوند که پروژه مورد نظر در یک کشور خارجی واقع شده باشد. واگذاری بخشی از شرکت‌های در مالکیت دولت یا مؤسسات وابسته به آنها در صورتی به‌عنوان بخش خصوصی مشارکت‌کننده در پروژه در نظر گرفته می‌شوند که عمده مالکیت آنها در اختیار دولت نباشد.

۱۱-۲-۲. در چه مرحله‌ای پروژه‌ها ثبت می‌شوند؟

اطلاعات موجود در این پایگاه پروژه‌هایی را ثبت می‌کنند که به مرحله انعقاد مالی یا قراردادی رسیده‌اند. تعریف انعقاد مالی یا قراردادی در بین چهار دسته مختلف مشارکت بخش خصوصی متفاوت است.

- در قراردادهای مدیریت و اجاره، قرارداد آغاز واگذاری اختیار ارائه سرویس مدیریت یا اجاره باید به امضای نمایندگان بخش خصوصی (که قرار است خدمات را ارائه کند) برسد.

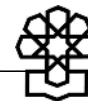
- در پروژه‌های امتیازی، زمان انعقاد قرارداد زمانی است که موافقتنامه اعطای امتیاز امضا می‌شود و زمان کنترل بخش خصوصی بر عملیات جاری پروژه تعیین می‌شود.

- در پروژه‌های در دست تأسیس، انعقاد مالی به معنی وجود یک تعهد رسمی قانونی از طرف صاحبان سهام و یا تأمین‌کنندگان مالی برای تأمین یا تجهیز کل هزینه‌های پروژه است. در برخی موارد، ساخت پروژه با تأمین مالی بخشی از آن آغاز می‌شود. اطلاعات چنین پروژه‌هایی به شرطی در این پایگاه ثبت می‌شوند که پیشرفت چشمگیری در ساخت پروژه (بیش از ۲۵ درصد) صورت گرفته باشد.

- در مورد واگذاری‌ها، سهام‌داران باید از یک تعهد الزامی قانونی برای تصاحب دارایی‌ها برخوردار باشند. چنین تعهدی معمولاً در زمان امضای قرارداد فروش سهام به بخش خصوصی داده می‌شود.

چنانچه در مواردی یک شرکت خصوصی بیشتر از یک پروژه زیرساختی را در یک منطقه مشخص مدیریت کند یا در مالکیت داشته باشد اما همه آنها در قالب یک قرارداد در اختیار آن شرکت قرار داده شده باشد، همه پروژه‌ها تحت یک عنوان کلی در نظر گرفته می‌شوند.

۲-۳. ارزیابی بنگاه‌ها از محیط کسب‌وکار

از سال ۲۰۰۲، پژوهش‌های متعددی در رابطه با عملکرد بنگاه‌ها در بانک جهانی صورت گرفته است. برای کسب نتایج دقیق‌تر، از سال ۲۰۰۵، پژوهش‌های مختلف درباره این موضوع در واحد تحلیل عملکرد بنگاه‌ها متمرکز شده و تمام اطلاعات مربوط به اسناد و اطلاعات جمع‌آوری شده در مورد کشورهای مختلف به صورت عمومی منتشر می‌شوند. اطلاعات توسط پیمانکارانی از بخش خصوصی و به نیابت از بانک جهانی جمع‌آوری می‌شوند. به دلیل حساسیت ماهیت پرسش‌های مطرح شده که عمدتاً بر موضوعاتی چون روابط دولت - محیط کسب‌وکار و پرداخت و دریافت رشوه متمرکز هستند برای جمع‌آوری اطلاعات پیمانکاران خصوصی به دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی ترجیح داده می‌شوند.

به دلیل حساسیت بالای داده‌ها محرمانه ماندن اطلاعات دریافتی از پاسخ‌دهندگان ضروری است. جمع‌آوری داده‌ها معمولاً با همکاری سازمان‌های تجاری اقتصادی و دستگاه‌های دولتی که مسئول اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی هستند صورت می‌گیرد، اما هیچ‌گاه محرمانه بودن داده‌ها - به دلیل این همکاری - مورد مصالحه قرار نمی‌گیرد.

۲-۳-۱. چه کسانی داده‌ها را در اختیار می‌گذارند

مدیران ارشد صاحبان فعالیت‌های اقتصادی به پرسش‌های مطرح شده در این پژوهش پاسخ می‌دهند. در برخی موارد، پاسخ‌دهندگان به حسابداران شرکت و یا مدیران نیروی انسانی بنگاه خود برای کسب اطلاعات دقیق‌تر در مورد فروش یا وضعیت نیروی کار مراجعه می‌کنند. در یک نمای کلی و برای تدوین اطلاعات در مورد یک کشور، بین ۱۲۰۰ تا ۱۸۰۰ مصاحبه (تکمیل پرسشنامه) در اقتصادهای بزرگ، ۳۶۰ مصاحبه در کشورهای با اندازه متوسط و ۱۵۰ مصاحبه در کشورهای به اقتصاد کوچک انجام می‌شود.

در این پژوهش، بخش‌های تولیدی و خدماتی بیشتر از بخش‌های دیگر مورد توجه هستند. گردآوری اطلاعات مطابق با طبقه‌بندی بنگاه‌ها براساس کدهای شماره ۳۷-۱۵، ۴۵، ۵۲-۵۰، ۵۵، ۶۴-۶۰ و ISIC^۱ صورت می‌گیرد.

شرکت‌های رسمی (ثبت شده براساس قوانین جاری) دارای پنج کارمند یا بیشتر، می‌توانند به پرسش‌ها پاسخ دهند. شرکت‌های خدماتی قابل قبول برای تکمیل پرسشنامه باید در یکی از بخش‌های ساختمان، خرده‌فروشی، عمده‌فروشی، هتلداری، رستوران، حمل‌ونقل، انبارداری،

۱. Activities International Standard Industrial Classification of All Economic .۸ سامانه تعریف شده توسط سازمان ملل متحد برای رده‌بندی اطلاعات اقتصادی.

ارتباطات و فناوری اطلاعات فعالیت داشته باشند. شرکت‌هایی که در مالکیت ۱۰۰ درصد دولت قرار دارند در بررسی مشارکت داده نمی‌شوند. در هر کشور، شهرها یا مناطقی که عمده فعالیت‌های اقتصادی در آنها انجام می‌شود مد نظر قرار می‌گیرند.

۲-۳-۲. ساختار پژوهش

«پرسشنامه اصلی» مهمترین بخش پژوهش است و دربرگیرنده پرسش‌هایی است که از تمام بنگاه‌های اقتصادی در سراسر دنیا پرسیده می‌شود. با توجه به مزیت برخی کشورها در یک فعالیت اقتصادی خاص، پرسشنامه اختصاصی آن فعالیت نیز توزیع می‌شود. بیش از ۹۰ درصد پرسش‌ها به‌طور مشخص، ویژگی‌های محیط تجاری - اقتصادی کشور را پوشش می‌دهند و بقیه پرسش‌ها نقطه نظرات مشخص پاسخ‌دهندگان در مورد موانع رشد و عملکرد مطلوب بنگاه‌های شرکت‌ها را جویا می‌شوند. روش جمع‌آوری داده‌ها به‌صورت مصاحبه‌های حضوری و رو در رو است.

۲-۳-۳. مقیاس‌های پژوهش

درحال حاضر بیش از یکصد هزار بنگاه در حدود ۱۲۰ کشور بررسی شده‌اند. به‌دلیل گستردگی و دشواری جمع‌آوری اطلاعات مربوط به هر کشور، این پژوهش معمولاً هر ۳ الی ۴ سال یک بار انجام می‌گیرد.

۲-۳-۴. زمینه‌های جمع‌آوری اطلاعات

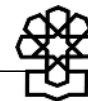
به‌منظور بررسی روابط دولت و محیط تجاری - اقتصادی در هر کشور، شاخص‌های یازده‌گانه زیر طراحی شده‌اند. این شاخص‌ها عبارتند از: مقررات و قوانین مالیاتی، اخذ مجوزهای تجاری، فساد اداری، قانون‌شکنی و تبهکاری، فعالیت‌های غیررسمی، جنسیت، تأمین مالی، زیرساخت‌ها، نوآوری و فناوری، تجارت و نیروی کار که در ادامه به جزئیات بیشتری از هر کدام و زمینه پرسش‌های مرتبط با آنها پرداخته خواهد شد.

الف) مقررات و قوانین مالیاتی

در این شاخص از مدیران بنگاه در رابطه با چگونگی تعامل آنها با مدیران دستگاه‌های مختلف مانند مقامات مالیاتی، گمرکی، ادارات کار و امور اجتماعی و... پرسیده می‌شود.

ذکر این نکته ضروری است که تمام موارد قانونی فوق به مدیران بنگاه تحمیل شده و برای

آنها الزامی است.

پرسش‌ها

چه درصدی از وقت مدیر ارشد بنگاه (مشخصاً در یک هفته) صرف حل و فصل موضوعات الزامی و اجباری تعامل با دستگاه‌های دولتی می‌شود؟

متوسط تعداد ملاقات‌های الزامی با مقامات مالیاتی در یک سال چند بار است؟

چه درصدی از بنگاه‌ها نرخ‌های مالیاتی را به‌عنوان یک محدودیت اصلی تلقی می‌کنند؟

ب) اخذ مجوزهای تجاری

چند روز برای اخذ مجوزهای آغاز به‌کار نیاز است؟ از زمان درخواست تا زمان پذیرش و موافقت چند روز برای اخذ مجوزهای مربوط به ساخت‌وساز نیاز است؟ از زمان درخواست تا زمان پذیرش

چند روز برای اخذ مجوز واردات نیاز است؟ از زمان درخواست تا زمان پذیرش

چند درصدی از بنگاه‌ها اخذ مجوزهای تجاری را به‌عنوان یک محدودیت اصلی تلقی می‌کنند؟

ج) فساد اداری

- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که مبالغی را به‌صورت غیررسمی به مقامات حکومتی پرداخت کنند تا اقدام لازم اداری مورد نظر بنگاه صورت پذیرد. این موارد می‌تواند در زمینه‌های مرتبط با فعالیت‌های گمرکی، پرداخت مالیات و عوارض، اخذ مجوزها، مقررات موجود، ارائه خدمات و... در نظر گرفته می‌شوند. مجموع این مبالغ به‌عنوان درصدی از فروش سالیانه اعلام می‌شوند.

- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای اخذ مجوزهای شروع به‌کار، به مقامات حکومتی هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟

- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که در نشست‌های خود با مقامات مالیاتی، هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟

- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای اطمینان خاطر از انعقاد قرارداد دولتی، باید هدیه بدهند یا مبالغ غیررسمی پرداخت کنند؟

- چه درصدی از بنگاه‌ها فساد اداری را به‌عنوان یک محدودیت اصلی قلمداد می‌کنند؟

- انتظار می‌رود که چه درصدی از ارزش قرارداد دولتی به‌عنوان هدیه یا پرداخت غیررسمی به مقامات داده شود؟

- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای دریافت یک انشعاب تلفن، هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟

- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای دریافت یک انشعاب برق، هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟

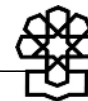
- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای دریافت یک انشعاب آب، هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای دریافت مجوز ساخت‌وساز، هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها انتظار دارند که برای دریافت مجوز واردات، هدیه یا مبالغ غیررسمی بدهند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها معتقدند که نظام قضایی عادلانه و بی‌طرفانه رفتار می‌کند و گرفتار فساد اداری نیست؟
- تعیین شاخص میزان پرداخت رشوه که عبارت است از درصدی از ارزش کل تعاملات با دستگاه‌های حکومتی که فعال اقتصادی انتظار دارد به‌عنوان هدیه یا مبالغ غیررسمی پرداخت کند.

د) قانون‌شکنی و تبهکاری

- درصد بنگاه‌هایی که برای تأمین امنیت خود هزینه می‌کنند.
- زیان‌های ناشی از دزدی، سرقت، تخریب اموال شرکت و آتش‌سوزی عمدی در محوطه متعلق به بنگاه برحسب درصدی از فروش سالیانه.
- هزینه‌های تأمین امنیت برحسب درصدی از فروش سالیانه.
- درصدی از محموله‌های تولید شده توسط بنگاه که در فرایند عرضه به بازارهای داخلی دزدیده می‌شوند.
- درصدی از بنگاه‌ها که قانون‌شکنی، دزدی و نابسامانی را به‌عنوان محدودیت اصلی تلقی می‌کنند.
- چه درصدی از بنگاه‌ها عملکرد نظام قضایی را به‌عنوان یک محدودیت اصلی تلقی می‌کنند؟

ه) فعالیت‌های غیررسمی

- چه درصدی از بنگاه‌ها با هدف فرار مالیاتی، در گزارش مالی خود میزان فروش را کمتر از واقعیت نشان می‌دهند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها با بنگاه‌هایی که به‌صورت غیررسمی (ثبت نشده) فعالیت می‌کنند، رقابت می‌کنند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها پیش از آغاز به‌کار رسمی به‌صورت قانونی ثبت می‌شوند؟
- بنگاه‌هایی که پس از آغاز به‌کار رسمی به‌صورت رسمی ثبت شده‌اند به‌طور متوسط چند سال به‌صورت غیررسمی فعالیت می‌کرده‌اند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها اقدامات رقبای غیررسمی (ثبت نشده) را به‌عنوان یک محدودیت اصلی تلقی می‌کند؟

و) جنسیت

- زنان در مالکیت چند درصد از بنگاه‌ها سهام هستند؟
- زنان چه درصدی از نیروی کار تمام‌وقت را تشکیل می‌دهند؟
- زنان چه درصدی از کل مدیران عامل بنگاه‌ها را تشکیل می‌دهند؟

ز) تأمین مالی

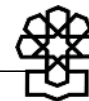
- چه درصدی از بنگاه‌ها از بانک‌ها یا مؤسسات مالی وام دریافت می‌کنند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها از منابع مالی بانک‌ها برای خرید دارایی‌های ثابت (سرمایه‌گذاری) استفاده می‌کنند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها از منابع مالی بانک‌ها برای تأمین سرمایه در گردش (هزینه‌های جاری) استفاده می‌کنند؟
- ارزش وثایق برای دریافت یک وام چه اندازه است؟ (برحسب درصدی از مبلغ وام)
- چه درصدی از بنگاه‌ها دسترسی به منابع مالی را به‌عنوان یک محدودیت اصلی تلقی می‌کنند؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای تهیه کالاهای سرمایه‌ای از منابع داخلی بنگاه تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای تهیه کالاهای سرمایه‌ای از منابع بانکی تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای تهیه کالاهای سرمایه‌ای از منابع خط اعتباری تجاری تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای تهیه کالاهای سرمایه‌ای از محل فروش سهام شرکت تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای تهیه کالاهای سرمایه‌ای از محل سایر منابع تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای سرمایه در گردش از محل منابع داخلی بنگاه تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای سرمایه در گردش از محل منابع بانکی تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای سرمایه در گردش از محل اعتبار عرضه‌کنندگان تأمین می‌شود؟
- چه درصدی از منابع مورد نیاز برای سرمایه در گردش از محل سایر منابع تأمین می‌شود؟
- چند درصد وام‌ها به سپردن وثیقه نیاز دارند؟
- چند درصد بنگاه‌ها حساب جاری یا پس‌انداز دارند؟
- بهای چه درصدی از فروش قبل از تحویل به مشتری به صورت نقدی دریافت می‌شود؟
- چه درصدی از فروش به صورت اعتباری فروخته می‌شود؟

ح) زیرساخت‌ها

- میانگین تعداد دفعات قطع برق در یک ماه
- در صورت وجود قطع برق، هرکدام چند ساعت طول می‌کشد؟
- ارزش زیان ناشی از قطع برق برحسب درصدی از فروش سالیانه.
- چنانچه بنگاه از یک ژنراتور برق استفاده می‌کند، چه درصدی از برق مصرفی توسط این ژنراتور تولید می‌شود؟
- مدت زمان انتظار برای دریافت انشعاب برق از زمان درخواست برحسب روز.
- میانگین تعداد دفعات قطع آب یا فشار کم آب (نسبت به تقاضای از قبل ارائه شده) در یک ماه.
- چنانچه قطعی یا کمبود آب وجود دارد، هر بار چند ساعت طول می‌کشد؟
- مدت زمان انتظار برای دریافت انشعاب آب از زمان درخواست برحسب روز.
- مدت زمان انتظار برای دریافت انشعاب تلفن از زمان درخواست برحسب روز.
- مدت زمان قطع برق در همه بنگاه‌ها برحسب ساعت (بنگاه‌هایی که قطع برق را تجربه نکرده‌اند از عبارت «صفر ساعت» استفاده کنند).
- چه درصدی از بنگاه‌ها مالک یک ژنراتور هستند (اعم از فردی یا گروهی)؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها حمل‌ونقل را به‌عنوان یک محدودیت اصلی قلمداد می‌کنند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها دسترسی به انرژی الکتریکی را به‌عنوان یک محدودیت اصلی قلمداد می‌کنند؟
- زیان مالی به‌دلیل ضایعات ناشی از حمل‌ونقل در فرایند ارسال تولیدات برای عرضه در بازارهای داخلی برحسب درصدی از ارزش کل تولیدات حمل شده به بازارهای داخلی.

ط) نوآوری و فناوری

- چه درصدی از بنگاه‌ها گواهینامه‌های معتبر کیفیت در سطح بین‌المللی را کسب کرده‌اند؟ (مانند انواع ISO)
- گزارش‌های مالی سالیانه چند درصد از شرکت‌ها توسط حسابرسان بیرونی ارزیابی می‌شود؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها از فناوری با مجوز شرکت‌های خارجی استفاده می‌کنند؟
- چه درصدی از شرکت‌ها از وبسایت خود استفاده می‌کنند؟
- چه درصدی از ظرفیت تولید یک بنگاه فرضی مورد استفاده قرار می‌گیرد؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها برای ارتباط مشتریان و عرضه‌کنندگان از پست الکترونیکی (ایمیل) استفاده می‌کنند؟

ی) تجارت

- میانگین زمان ترخیص کالا از گمرک در صادرات مستقیم برحسب روز.
- میانگین زمان ترخیص کالا از گمرک در واردات برحسب روز.
- چه درصدی از بنگاه‌ها (به صورت مستقیم یا غیرمستقیم) صادرکننده‌اند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها به صورت مستقیم واردکننده‌اند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها مقررات تجاری و گمرکی را به عنوان یک محدودیت اصلی قلمداد می‌کنند؟
- میزان فروش داخلی برحسب درصدی از کل فروش؟
- میزان صادرات مستقیم برحسب درصدی از کل فروش؟
- میزان صادرات غیرمستقیم برحسب درصدی از کل فروش؟
- میزان مواد اولیه داخلی برحسب درصدی از کل مواد اولیه مورد نیاز.
- میزان مواد اولیه خارجی برحسب درصدی از کل مواد اولیه مورد نیاز.
- تعداد روزهایی که مهمترین ماده اولیه در فرایند تولید و فروش و انبار، مواد اولیه خط تولید و انبار فروش سپری می‌کند.
- میزان زیان ناشی از دزدی در فرایند صادرات مستقیم برحسب درصدی از کل فروش.
- میزان ضایعات (شکستگی، فساد و...) در فرایند صادرات مستقیم برحسب درصدی از کل فروش؟

ک) نیروی کار

- چه درصدی از بنگاه‌ها برای نیروی کار تمام وقت خود آموزش رسمی در نظر می‌گیرند؟
- میانگین تعداد نیروی کار موقتی یا فصلی.
- میانگین تعداد نیروی کار تمام وقت.
- چه درصدی از بنگاه‌ها مقررات مربوط به روابط کار را به عنوان محدودیت اصلی تلقی می‌کنند؟
- میانگین تعداد نیروی کار ماهر در قسمت‌های تولیدی در یک سال مالی.
- میانگین تعداد نیروی کار غیرماهر در قسمت‌های تولیدی در یک سال مالی.
- میانگین تعداد نیروی کار ماهر و غیرماهر در قسمت‌های تولیدی در یک سال مالی.
- مدیران ارشد در هر بخش از بنگاه چند سال سابقه دارند؟
- چه درصدی از بنگاه‌ها عدم وجود نیروی کار ماهر را به عنوان یک محدودیت اصلی قلمداد می‌کنند؟
- چه درصدی از کل نیروی کار (ماهر و غیرماهر در همه قسمت‌ها) غیرماهر هستند؟

۲-۴. انجام کسب‌وکار

پروژه انجام کسب‌وکار^۱ در کشورهای مختلف از سال ۲۰۰۴ در دستور کار بانک جهانی قرار گرفته و معتبرترین مرکز اطلاعات وضعیت کسب‌وکار کشورها در سطح بین‌المللی است. این طرح که توسط مؤسسه IFC، بازوی توسعه بخش خصوصی بانک راهبری می‌شود، قوانین و مقررات کشورها را با هدف یافتن گلوگاه‌ها، محدودیت‌ها و موانع فعالیت بهینه بخش خصوصی به‌ویژه در سطح بنگاه‌های کوچک و متوسط واکاوی کرده و براساس شاخص‌هایی که تدوین کرده است، اقتصاد کشورها را رتبه‌بندی می‌کند. به عبارت دیگر هدف اصلی و اولیه در این بررسی تعیین میزان سادگی کسب‌وکار بدون توجه به عوامل تأثیرگذار خارجی است. به این ترتیب تفاوت جدی این پروژه در مقایسه با نتایج حاصل از بررسی‌های مؤسسات رتبه‌سنجی در ماهیت غیرسیاسی آن و بر مبنای عملکرد نظام اجرایی براساس قوانین و مقرراتی است که به استناد آنها با درخواست‌های فعالان اقتصادی در هر کشور برای گرفتن مجوزها و گواهینامه‌های الزامی و اجباری براساس همان قوانین رفتار می‌شود.

در چارچوب این پروژه با سه پرسش بسیار ساده و کلیدی روبرو هستیم. چرا فعالان اقتصادی در برخی کشورها نسبت به کشورهای دیگر:

۱. فعالیت‌های اقتصادی را ساده‌تر شروع می‌کنند،

۲. فعالیت خود را ساده‌تر توسعه می‌دهند،

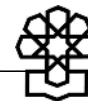
۳. به هنگام ضرورت ساده‌تر به فعالیت خود خاتمه می‌دهند.

در حال حاضر، این رتبه‌بندی به تدریج به شاخصی معتبر برای سنجش اقتصاد کشورها تبدیل شده و با توجه به میزان روزافزون استقبال کشورهای مختلف و همچنین سرمایه‌گذاران از نتایج گزارش‌های سالیانه، میزان انتشار اخبار مربوط به آن در رسانه‌های بین‌المللی روندی صعودی را طی می‌کند. ضمن آنکه انتشار سالیانه این گزارش در تغییر محل سرمایه‌گذاری یا استمرار حضور سرمایه‌گذاران در یک اقتصاد مؤثر بوده است. همان‌طور که گفته شد در این طرح «فضای عمومی کسب‌وکار» ارزیابی می‌شود و هدف نهایی آن نمایش چهره هر اقتصاد در تعامل با فعالان اقتصادی به‌ویژه بخش خصوصی است. اطلاعات این پروژه از طریق تکمیل پرسشنامه توسط فعالان بخش خصوصی و در برخی مواقع نمایندگان دستگاه‌های دولتی تکمیل می‌شود.

پروژه بهبود فضای کسب‌وکار بررسی یازده شاخص اصلی فعالیت‌های اقتصادی را در

دستور کار قرار داده که عبارتند از:

۱. شروع کسب‌وکار،
۲. اخذ مجوزها برای ساخت یک انبار تجاری با استاندارد معین،
۳. دسترسی به انرژی الکتریکی،
۴. به‌کارگیری نیروی کار،
۵. نقل و انتقال اموال غیرمنقول،
۶. اخذ اعتبارات،
۷. حمایت از سهام‌داران خرد،
۸. پرداخت مالیات،
۹. تجارت فرامرزی،
۱۰. اجرای قرارداد یا کارآیی دادگاه در حل و فصل اختلافات تجاری،
۱۱. تعطیل کردن کسب‌وکار با تأکید بر قوانین ورشکستگی.

۱-۴-۲. مهمترین محدودیت‌های روش‌شناسی پروژه

۱. فضای اقتصادی در سطح بنگاه‌های کوچک و متوسط را ارزیابی می‌کند در نتیجه به بنگاه‌های بزرگ نمی‌پردازد.
۲. عموماً در محدوده قوانین و مقررات جاری، تعامل بخش خصوصی با دستگاه‌های دولتی (شامل همه قوا و نهادهای عمومی که در مهمترین امور مربوط به فعالیت بخش خصوصی مداخله قانونی می‌کنند) را ارزیابی می‌کند لذا ممکن است برخی از واقعیت‌های موجود در ارزیابی‌های نهایی منعکس نشود و ممکن است فضای بیرونی مؤثر بر تصمیمات و ارزیابی‌های نهایی به‌خوبی منعکس نشود.
۳. روش‌شناسی پروژه همچنین فضای بیرونی مؤثر بر تصمیمات و ارزیابی‌ها در فعالیت‌های اقتصادی مانند فضای سیاسی، فضای بین‌المللی و... را بررسی نمی‌کند. البته تدوین‌کنندگان روش‌شناسی معتقدند که از این موضوع برای ارزیابی دقیق میزان کارآمدی قوانین و مقررات بهره گرفته‌اند و تلاش کرده‌اند تا اثر عوامل خارجی را به حداقل برسانند.
۴. بزرگ‌ترین شهر هر کشور به‌عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده است. در نتیجه نتایج را نمی‌توان به کل کشور تعمیم داد. البته برای رفع این محدودیت ارزیابی فضای کسب‌وکار در واحدهای کوچک‌تر سیاسی نیز در دستور کار قرار گرفته که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.
۵. برای ارزیابی دقیق، روش‌شناسی بر تنها یک نوع از اشخاص حقوقی (مثلاً شرکت سهامی خاص) با ابعاد و اندازه‌های مشخص و از پیش تعیین شده مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین ممکن

است محدودیت‌های دیگر انواع اشخاص حقوقی بررسی نشود.

۶. پرسشنامه‌ها به‌گونه‌ای طراحی شده که همه تعاملات فعالان اقتصادی در مواجهه با دستگاه‌های دولتی را در فعالیت‌های مختلف پوشش نمی‌دهد و (به دلیل تنوع و گستردگی فعالیت‌ها) موضوعات با اهمیت از نگاه تدوین‌کنندگان بررسی می‌شوند.

۷. در محاسبه زمان انجام مراحل، در اکثر مواقع از اظهارات کارشناسان دیگر بهره گرفته می‌شود و در صورت وجود اختلاف بین زمان‌های اعلام شده، معمولاً عدد «میان» به‌عنوان نتیجه ارزیابی اعلام می‌شود.

۸. روش‌شناسی بر این مبنا استوار است که فعال اقتصادی مفروض، از همه قوانین، مقررات و ملزومات مورد نیاز برای تعامل با بخش دولتی آگاه است و به هیچ‌عنوان مایل به اتلاف وقت نیست. علاوه بر این همه منابع مالی مورد نیاز و مدارک درخواستی را نیز بدون اتلاف وقت ارائه می‌کند. روش‌شناسی، فعال اقتصادی را «یک شخصیت کامل و آگاه» در نظر می‌گیرد تا میزان کارآیی بخش دولتی را ارزیابی کند.

۹. علاوه بر محدودیت‌های فوق، محدودیت‌هایی نیز مختص به ایران دیده می‌شود. به‌نظر می‌رسد که برخی از اشخاص حقیقی و حقوقی، اطلاعات را به‌طور دقیق در زمان تکمیل پرسشنامه‌ها وارد نمی‌کنند و همین امر سبب می‌شود که در برخی مواقع اطلاعات غیرواقعی و غیرصحيح (فارغ از مثبت یا منفی بودن آن) ارائه شوند که این کاستی‌ها در چند سال گذشته بارها مشاهده شده‌اند. البته پرسشنامه‌ها به‌صورت افتخاری تکمیل شده‌اند و دستمزدی برای تکمیل پرسشنامه‌ها پرداخت نشده است.

۱۰. عدم تسلط به زبان تخصصی و ادبیات موضوع نیز در برخی مواقع موجب برداشت اشتباه و در نتیجه ارائه پاسخ‌های غلط است.

۲-۴-۲. اجزای شاخص‌های ده‌گانه پروژه کسب‌وکار

۱. شروع کسب‌وکار (ثبت یک شرکت به‌صورت قانونی و ایجاد شخصیت حقوقی با امکان بهره‌مندی از همه مزایای آن).

- تعداد مراحل

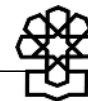
- مدت زمان برحسب روز

- هزینه برحسب درصدی از درآمد سرانه

- حداقل سرمایه مورد نیاز برحسب درصدی از درآمد سرانه

۲. اخذ مجوزهای ساخت

- تعداد مراحل

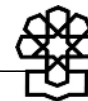
- مدت زمان برحسب روز
- هزینه برحسب درصدی از درآمد سرانه
- ۳. دسترسی به انرژی الکتریکی
- تعداد مراحل
- مدت زمان برحسب روز
- هزینه برحسب درصدی از درآمد سرانه
- ۴. نقل و انتقال اموال غیرمنقول
- تعداد مراحل
- مدت زمان برحسب روز
- هزینه برحسب درصدی از ارزش دارایی (ملک تجاری)
- ۵. اخذ اعتبارات
- قدرت حقوقی قانونی (میزان حمایت‌های قانونی از وام‌دهندگان)
- عمق اطلاعات اعتباری
- میزان پوشش اطلاعات اعتباری توسط نهادهای عمومی مانند بانک مرکزی
- میزان پوشش اطلاعات اعتباری توسط نهادهای خصوصی مانند مؤسسات اعتبارسنجی
- خصوصی
- ۶. حمایت از حقوق سهام‌داران خود
- میزان افشای اطلاعات
- میزان مسئولیت مدیر ارشد شرکت
- میزان سهولت شکایت سهام‌داران خرد
- ۷. پرداخت عوارض و مالیات
- تعداد مراحل مراجعه به نهادهای ذیربط برای پرداخت عوارض و مالیات اجباری در یک سال
- مدت زمان برحسب ساعت در یک سال
- مجموع ارزش مالیات و عوارض اجباری در یک سال برحسب درصدی از سود شرکت
- ۸. تجارت فرامرزی
- تعداد اسناد برای صادرات
- مدت زمان برای صادرات برحسب روز
- هزینه صادرات به ازای هر کانتینر
- تعداد اسناد برای واردات

- مدت زمان برای واردات برحسب روز
- هزینه واردات به ازای هر کانتینر
- ۹. اجرای قرارداد، کار این نظام قضایی در حل و فصل اختلافات تجاری
  - تعداد مراحل رسیدگی به پرونده
  - مدت زمان برحسب روز، از زمان تشکیل پرونده تا اجرای رأی دادگاه
  - هزینه موجب درصدی از ارزش خواسته
- ۱۰. پایان کسب و کار، رسیدگی به یک پرونده ورشکستگی
  - نرخ بازستانی برحسب درصدی از ارزش کل، بستانکاران چه میزانی از مطالبات خود را دریافت می‌کنند.
  - مدت زمان رسیدگی برحسب روز، از زمان تشکیل پرونده تا اجرای رأی دادگاه
  - هزینه برحسب درصدی از ارزش پرونده.

۳-۴-۲. مزایای گزارش برای فعالان اقتصادی بخش خصوصی

الف) الزام دولت به پاسخگویی به خود و بخش خصوصی

انتشار نتایج این گزارش در کشورهای در حال توسعه به رخدادی منجر شده است که آن را باید الزام دولت به پاسخگویی به بخش خصوصی و خود دولت خواند. تا پیش از انتشار اولین گزارش در سال ۲۰۰۴ به نام گزارش ۲۰۰۵ و سپس ارزیابی کشورها از گزارش ۲۰۰۶ تاکنون، امکانی که هم‌اکنون برای فعالان اقتصادی در کشورهای در حال توسعه فراهم شده است وجود نداشت. این امکان، فراهم آمدن ابزاری (با هم محدودیت‌هایی که در بالا به آنها اشاره شد) است که می‌توان از طریق آن دولت را به چالش کشید و بخش خصوصی به راحتی توانسته است مطالبات خود را (حتی از چارچوب محدود پروژه) با صدایی رسا بیان کند و از دولت بخواهد که با همه توان به رفع موانع بپردازد. از سوی دیگر رتبه‌بندی کشورها از طرف بانک جهانی نیز قراردادهای احتمالی بخش خصوصی در برخی کشورها را تحت تأثیر قرار داده است. بنابراین از این منظر نیز بخش خصوصی در کشورهای در حال توسعه از دولت طلبکار است و این انتظار ایجاد شده است که دولت باید با بهبود این شاخص‌ها زمینه را برای مذاکرات موفق آنها فراهم آورد. رتبه‌بندی کشورها و جایگاه آنها به یکی از مؤثرترین ابزارها برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی تبدیل شده است و کشورهای نظیر مصر، مقدونیه آذربایجان و گرجستان در تبلیغات رسانه‌ای بین‌المللی بر میزان بهبود یا جایگاه خود تأکید کرده و اصرار دارند که با بهبود شرایط در چارچوب پروژه کسب و کار بانک جهانی، محیط اقتصادی آنها برای فعالیت بخش خصوصی اعم از داخلی و خارجی نیز بهبود

یافته است. همین امر به یک رقابت بین مقامات اقتصادی و حتی سیاسی در بسیاری از کشورها دامن زده است که مثال بارز آن را می‌توان در بین برخی دولت‌های عربی منطقه خاورمیانه اشاره کرد. البته گزارش گروه ارزیابی مستقل بانک جهانی (۳) یکی از پیامدهای منفی تأکید بر بهبود جایگاه کشورها در رده‌بندی بین‌المللی را انجام اصلاحات دستوری در تعدادی از کشورها عنوان می‌کند. در سوی دیگر سکه، دولت با یک ارزیابی بیرونی از خود مواجه شده است و عملاً باید از اجزای درونی خود بخواهد که درباره کاستی‌ها و محدودیت‌ها پاسخگو باشند. «نفس مقایسه کشورها با یکدیگر» چگونگی و کیفیت تعامل یک دولت با بخش خصوصی نسبت به دولت‌های رقیب و همسایه را به چالش می‌کشد. کمتر دولتی وجود دارد که تمایل داشته باشد در رده‌بندی‌های جهانی از رقبای خود عقب بیافتد.

ب) مزیت‌های حاشیه‌ای

همان‌طور که در بند «۲» محدودیت‌ها نیز اشاره شد محل وقوع فعالیت اقتصادی براساس پرسشنامه‌ها، پرجمعیت‌ترین شهر هر کشور است و برای رفع این محدودیت، پروژه‌ای با نام فضای کسب‌وکار در سطوح فراملی (۴) از دو سال پیش در دستور کار بانک جهانی قرار گرفته که ایالت‌ها، استان‌ها یا به عبارت دیگر حکومت‌های محلی در کشورهای مورد بررسی را ارزیابی می‌کند. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که (۱) نتایج اجرای یک قانون مشخص لزوماً در نقاط مختلف یکسان نیست و (۲) رتبه‌بندی و اعلام نتایج بررسی نشان می‌دهد که در کدام یک از مناطق یک کشور، فعالان اقتصادی با موانع کمتری روبرو هستند. این امر نیز سبب تغییر نگاه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران برای تدوین قوانین و مقررات متناسب با شرایط هر منطقه جغرافیایی در برخی موارد شده است.

بنابراین در یک جمع‌بندی کلی با هدف تعمیم نتایج این پروژه به اقتصاد ایران، نتایج حاصل از این پروژه این امکان را فراهم کرده است تا در سمت بخش خصوصی فرصت‌های زیر ایجاد شود:

۱. بخش خصوصی از بخش دولتی مطالبات جدی و هدف‌دار داشته باشد و اساس این مطالبات نیز کاستی‌های درونی دولت در ابعاد حقوقی و اجرایی است نه عوامل خارج از محیط اقتصادی اعم از سیاسی، اجتماعی و حتی بین‌المللی.

۲. مشخص شود که دولت که مدعی تلاش برای افزایش نقش بخش غیردولتی است در یک ارزیابی بین‌المللی چه نمره‌ای کسب کرده است.

۳. بخش خصوصی ایران برای ارزیابی کیفیت تعامل خود با دولت نسبت به هم‌تایان در دیگر کشورها ابزار قابل اتکایی به‌دست بیاورد.

۴. فرصتی برای بخش خصوصی ایران به وجود آمده است تا قوانین و رویه‌های تأثیرگذار بر فعالیت‌های خود را متناسب با نیازها و الزامات روز تغییر دهد.
۵. فرصتی برای تغییر نگاه بخش خصوصی کشور به خود و هدفگذاری برای تغییر جایگاه از «پیمانکار دولت» به یک نهاد مستقل و مطالبه‌گر از دولت ایجاد می‌کند.

۴-۲. مزایای نتایج گزارش برای دولت

۱. ارزیابی مجددی از قوانین و مقررات و فرایندهای داخلی ناشی از اجرای این قوانین انجام شود. تفاوت این ارزیابی با دیگر ارزیابی‌ها در این است که باید از نگاه بخش خصوصی تدوین و اجرا شود. البته بهره‌گیری از ظرفیت‌ها فرصت تاریخی اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی در رابطه با این موضوع نیز باید به خوبی مورد توجه قرار گیرد.
۲. در همکاری با بخش خصوصی، گلوگاه‌هایی که تا پیش از این به‌عنوان امری عادی و حتی ضروری در بدنه دولت دیده می‌شد، مشخص شده و همین امر موجب طرح گزینه‌هایی برای رفع آنها خواهد شد.
۳. در تعامل با بخش خصوصی، برای رفع موانع به‌دلیل چارچوب مشخص پروژه، دیدگاه‌هایی در اختیار دولت قرار می‌گیرد که حاصل سال‌ها تجربه در بخش خصوصی است و پیش از این مطرح نشده است.

۴-۲-۵. جایگاه جمهوری اسلامی ایران در رده‌بندی بانک جهانی

- از زمان انتشار اولین گزارش جایگاه جمهوری اسلامی ایران در رده‌بندی بانک جهانی تعیین شده است. جدول زیر روند تغییرات رتبه کشور در سطح بین‌المللی و منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا را براساس گزارش‌های سالیانه بانک جهانی نشان می‌دهد:

جایگاه جمهوری اسلامی ایران در رده‌بندی پروژه کسب‌وکار

سال	۱۳۸۴			۱۳۸۵			۱۳۸۶			۱۳۸۷			۱۳۸۸			۱۳۸۹		
	الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج
رتبه کل	۱۵۵	۱۰۸	۱۲	۱۷۵	۱۱۹	۱۲	۱۷۸	۱۳۵	۱۴	۱۸۱	۱۴۲	۱۷	۱۸۳	۱۳۷	۱۵	۱۸۳	۱۲۹	۱۳
الف: تعداد کشورها در بررسی انجام شده ب: رتبه ایران در جهان ج: رتبه ایران در منطقه																		
کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا شامل لبنان، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، تونس، سوریه، مصر، اردن، رژیم صهیونیستی (از سال ۱۳۸۹ از رده‌بندی منطقه خاورمیانه خارج شده است)، کویت، یمن، الجزایر، قطر، کرانه باختری و غزه، مراکش، جیبوتی، عمان و عراق.																		

اطلاعات فوق نشان می‌دهند که اقدامات پیشگیرانه برای بهبود نسبی فضای کسب‌وکار از سه سال گذشته شروع شده است و نه تنها از سقوط جایگاه کشور به رده‌های پایین‌تر جلوگیری شده بلکه اقدامات مؤثری نیز برای ارتقای جایگاه کشور انجام گرفته است. نباید فراموش کرد که در چند سال گذشته از یکسو کشورهای مختلف در تلاشند تا خود را به رده‌های بالاتر ارتقا دهند و ازسوی دیگر قوانین کلیدی مؤثر بر شاخص‌های این پروژه به‌ویژه قانون تجارت که مدت‌هاست متناسب با نیازها و درخواست‌های فعالان اقتصادی اصلاح نشده است.

درحال حاضر به استناد فصل ۶ آیین‌نامه اجرایی ماده (۷) قانون اصلاح موادی از برنامه چهارم توسعه سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران موظف شده است که برای بهبود رتبه بین‌المللی ایران در کسب‌وکار اطلاعات و استانداردهای بین‌المللی مورد عمل را درخصوص ارتقای رتبه مزبور در اختیار این دستگاه‌ها قرار دهد تا متناسب با اطلاعات و استانداردهای بین‌المللی با سازمان همکاری کنند. همچنین سازمان موظف است نحوه عملکرد هر یک از دستگاه‌های مشمول را در بهبود فضای کسب‌وکار در ایران و ارتقای رتبه بین‌المللی کشور هر ۶ ماه یک بار رسیدگی و نتایج را به هیئت نظارت گزارش کند.

براین اساس، متناسب با هر شاخص، کارگروهی با محوریت دستگاه اجرایی دارای بیشترین ارتباط تشکیل شده است که پایش و ارزیابی آخرین تحولات و اصلاحات قانونی و رویه‌ای را در دستور کار خود قرار داده است. هم‌اکنون بررسی همه‌جانبه آخرین تحولات با حضور مؤثر و مستمر نمایندگان بخش خصوصی از اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران، اتاق بازرگانی، صنایع و معادن تهران، شبکه خانه‌های صنعت و معدن ایران و انجمن مدیران صنایع درحال انجام است.

۶-۴-۲. نکته پایانی

با همه مزایا و کاستی‌های پروژه بهبود فضای کسب‌وکار در سطح بین‌المللی، در مجموع فرصت قابل توجهی برای رفع موانع قانونی، مقرراتی و رویه‌ای در فرایندهای تعامل دولت به معنای عام آن با بخش خصوصی فراهم شده است تا فضای کسب‌وکار، به‌ویژه برای بنگاه‌های کوچک و متوسط کشور، فارغ از کلی‌گویی‌های کلیشه‌ای، در یک چارچوب منسجم و هدفمند ارزیابی و زمینه اصلاح آن فراهم شود.

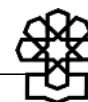
۵-۲. کارآفرینی

اجزای پروژه کارآفرینی بانک جهانی، شاخص منحصر به‌فردی را در زمینه ثبت شرکت‌های جدید در سراسر دنیا ارائه می‌دهد. این شاخص می‌تواند در بررسی معیارهایی که رشد بخش خصوصی را تسریع می‌کنند، استفاده می‌شود. این پروژه در ۶ سال گذشته (از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۹) فعالیت‌های کارآفرینی را در ۱۱۲ کشور در حال توسعه و با درآمد بالا بررسی کرده است.

مهمترین دلیل توجه به این پروژه آن است که تنوع بسیار زیادی در نحوه شروع یک فعالیت تجاری در سراسر دنیا وجود دارد. به‌طور میانگین در کشورهای با درآمد بالا هر ساله به ازای هر یک‌هزار نفر نیروی کار بزرگسال در کشور، چهار شرکت جدید تأسیس می‌شود. در کشورهای با درآمد کم و متوسط این تعداد کمتر از یک شرکت است. آمار نشان می‌دهد که شرکت‌های جدید تجاری در کشورهایی تأسیس می‌شوند که نظام‌های قانونگذاری و حقوقی باثبات، روند آسان و کم‌هزینه ثبت فعالیت‌های تجاری، قوانین کار منعطف و مالیات‌های کمتر را برای کارآفرینان فراهم می‌کنند.

براساس نظر بانک جهانی، کارآفرینی را باید دستاورد شرایط کلان اقتصادی یک کشور نامید. پروژه کارآفرینی بانک جهانی از ابتدا به‌عنوان یک شاخص دوسالیه در کنار پروژه فضای کسب‌وکار^۱ ایجاد شد. این دو پروژه، سیاستگذاران و تجار بزرگ را قادر می‌سازد تا پیشرفت محیط تجاری و اقتصادی را در یک کشور ردیابی کرده و شاخص‌ها را در اقتصادهای مختلف با یکدیگر مقایسه کنند. پروژه کارآفرینی بانک جهانی یک واحد اندازه‌گیری قابل مقایسه برای ارزیابی ارتباط میان پروژه فضای کسب‌وکار و تعداد شرکت‌های تازه تأسیس ارائه می‌کند. از آنجا که اطلاعات مربوط به هر دو پروژه فضای کسب‌وکار و کارآفرینی در یک فاصله زمانی جمع‌آوری شده‌اند، می‌توان تأثیر اصلاحات را بر تأسیس مؤسسات جدید بررسی کرد. اطلاعات پروژه

کارآفرینی از همان منابعی گردآوری شده‌اند که اطلاعات پروژه بهبود فضای کسب‌وکار از آن منابع اخذ شده است. به دلیل موانعی که در تجمیع اطلاعات وجود دارد، پروژه کارآفرینی بانک جهانی فقط بخش رسمی فعالیت‌ها را پوشش داده است حتی اگر بخش عمده‌ای از اقتصاد کشور مورد بررسی را، مانند کشورهای در حال توسعه، بخش غیررسمی و فعالیت‌های آن تشکیل دهند.

مهمترین متغیر در پروژه کارآفرینی بانک جهانی، تعداد شرکت‌های تازه تأسیس است. به این صورت که این طرح نسبت بین شرکت‌های تازه تأسیس به هر یک‌هزار نفر نیروی کار (افراد بین سنین ۱۵-۶۴) را می‌سنجد. در این پروژه، رابطه میان محیط کسب‌وکار و تأسیس شرکت‌های جدید ارزیابی می‌شود.

گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۱۰ بر سؤال‌های زیر تمرکز کرده است:

۱. تفاوت‌های تأسیس شرکت‌های جدید در کشورهای مختلف دنیا به‌ویژه با توجه به سطح توسعه اقتصادی و مالی آنها چیست؟

۲. ارتباط میان کارآفرینی و محیط کسب‌وکار چیست؟

۳. بحران مالی چگونه بر فعالیت‌های کارآفرینی در بخش رسمی اقتصاد تأثیر گذاشته است؟

۴. چه معیارهایی شدت تأثیر بحران مالی بر تأسیس شرکت‌های جدید را ارزیابی می‌کنند؟

در پاسخ به سؤال اول باید گفت در تأسیس شرکت‌ها در کشورهای مختلف تفاوت‌های بسیار زیادی وجود دارد. تعداد شرکت‌های تازه تأسیس به‌طرز مشخصی با سطح توسعه یک کشور در ارتباط است. میانگین تعداد شرکت‌های تازه تأسیس به هر یک‌هزار نفر نیروی کار در کشورهای با درآمد بالا ۲/۲۱، در کشورهای با درآمد بالایی متوسط ۲/۴۳، در کشورهای با درآمد کمتر از متوسط ۰/۷۷ و در کشورهای با درآمد پایین ۰/۳۳ است. این آمار بدین معنی است که در کشورهای صنعتی به‌ازای هر یک‌هزار نفر نیروی کار، سالیانه حدود شرکت جدید تأسیس می‌شود و در کشورهای با درآمد کمتر از متوسط و با درآمد کم این تعداد کمتر از یک شرکت است.

اطلاعات گردآوری شده همچنین بیانگر رابطه مثبت میان تعداد این شرکت‌ها و توسعه بازارهای مالی در یک کشور است. در کشورهایی که از بازارهای مالی پیشرفته‌تری برخوردار هستند شرکت‌های بیشتری به ثبت می‌رسند، منابع مالی - که یک فعالیت تجاری جدید را در این کشورها حمایت کند - فراوان و در دسترس است.

در پاسخ به سؤال دوم باید گفت عناصر مختلف محیط کسب‌وکار در یک کشور حتی پس از ارزیابی میزان توسعه اقتصادی آن کشور، معیارهای مهمی در تأسیس شرکت‌های جدید می‌باشند. پروژه فضای کسب‌وکار با بررسی این معیارها، کشورهای مختلف را رتبه‌بندی کرده است. این رتبه‌بندی را می‌توان به‌عنوان مقیاسی برای ارزیابی کیفیت محیط کسب‌وکار در کشورهای مختلف

استفاده کرد. ارتباط بسیار نزدیکی میان رتبه کشورها در این پروژه و تعداد شرکت‌های تازه تأسیس وجود دارد.

براساس این نتایج باید گفت تأسیس شرکت‌های جدید به‌طور فزاینده و مستمر در کشورهایی اتفاق می‌افتد که دارای مدیریت خوب، محیط قانونی و حقوقی بسیار قوی و خط قرمزهای^۱ کمتر می‌باشند. ارتباط نزدیکی میان تعداد شرکت‌های تازه تأسیس و سهولت شروع کسب‌وکار در یک کشور (شاخص شروع فعالیت تجاری یا ثبت شرکت در پروژه فضای کسب‌وکار) که به بررسی هزینه ثبت شرکت، تعداد روزهای مورد نیاز برای ثبت یک شرکت و تعداد مراحل مورد نیاز می‌پردازد، وجود دارد؛ سطح مدیریت کشور و میزان مالیات بر شرکت‌ها نیز از عناصر مهم می‌باشند. پس از مدرنیزه کردن فعالیت‌های مربوط به ثبت شرکت‌ها مشخص شده است که استفاده از اینترنت برای ثبت شرکت‌ها، سرعت ثبت شرکت‌ها را بالا برده و هزینه‌های آن را کاهش داده است.

در پاسخ به سؤال سوم باید گفت بر طبق اطلاعات پروژه کارآفرینی، در سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۹ در ۹۴ کشور، شاهد کاهش چشمگیر تعداد شرکت‌های تازه تأسیس بوده‌ایم و تنها در ۲۰ درصد از کشورها در این فاصله زمانی تعدادشان افزایش یافته است. در اثر بحران مالی جهانی و به موازات توسعه این بحران، روند تأسیس شرکت‌های جدید ابتدا در کشورهای توسعه‌یافته و سپس در سایر کشورها کُند شد.

در پاسخ به سؤال چهارم باید گفت در کشورهایی که بازارهای مالی توسعه‌یافته‌ای دارند تأسیس شرکت‌های جدید بیشتر بوده است. براساس اطلاعات پروژه کارآفرینی بانک جهانی، ارتباط نزدیکی میان فعالیت‌های کارآفرینی و شاخص‌های اقتصادی، توسعه و رشد مالی، کیفیت محیط قانونی و حقوقی و نحوه اداره یک کشور وجود دارد. آزادی رسانه‌ها در کشورهای مختلف تأثیر مثبت و بالایی بر کارآفرینی داشته است.

۱-۵-۲. تعریف کارآفرینی

در این پروژه برای تعریف کارآفرینی به‌گونه‌ای که در سطح جهانی قابل مقایسه باشد، یک متدولوژی طراحی به‌کار گرفته شده است که در نظام‌های اقتصادی و حقوقی سراسر دنیا قابل اجرا باشد. قبلاً تلاش‌هایی در این زمینه صورت گرفته بود ولی اغلب این تلاش‌ها بر کشورهای توسعه‌یافته متمرکز بوده و به تفاوت‌های میان سیستم‌های حقوقی کشورهای مختلف، بخش‌ها و ساختارهای اقتصادی توجه نشده بود.

مفهوم کارآفرینی در جهان فاقد یک معنای مشترک و یکسان است. ژوزف شومپیتر^۱ کارآفرینی را مفروض انگاشتن ریسکها و مسئولیتها در طراحی و انجام یک استراتژی تجاری یا آغاز یک فعالیت تجاری تعریف می‌کند. در یک تعریف دیگر، کارآفرین فردی است که متعهد به تأسیس یک شرکت جدید و بهره‌برداری از آن شده و به‌طور فرضی مسئولیت برخی ریسک‌های ذاتی آن را برعهده می‌گیرد. روند کارآفرینی بر یافتن، ایجاد و بهره‌مندی مفید از بازارهای کالا و خدمات تمرکز دارد بنابراین در این مطالعه، کارآفرینی عبارت است از «فعالیت‌های یک فرد یا گروه با هدف ایجاد یک بنگاه اقتصادی در بخش رسمی و به یک شکل قانونی».

در این پروژه وجود یک معیار استاندارد بسیار حائز اهمیت است. این معیار باید با در نظر گرفتن اطلاعات مورد نیاز پروژه، قابلیت انطباق این اطلاعات در کشورهای مختلف، ارتباط آن با کارآفرینی و تمرکز آن بر بخش رسمی اقتصاد، طراحی شود.

در این پروژه اطلاعات مربوط به شرکت‌های سهامی خاص (با همان تعریفی که در پروژه فضای کسب‌وکار آمده است) جمع‌آوری شده است. این شرکت‌ها غالب‌ترین نوع شرکت‌های تجاری در اغلب کشورها هستند. در این مطالعه کلیه اطلاعات مربوط به این نوع شرکت‌ها صرفنظر از تعداد پرسنل، اندازه و توان مالی این کشورها، جمع‌آوری و بررسی شده‌اند، به‌ویژه اینکه این نوع اطلاعات در اغلب کشورها ثبت نمی‌شوند و امکان ارزیابی آنها وجود دارد.

۲-۵-۲. دایره شمول و منابع اطلاعات پروژه

این گزارش ابتدا بر مبنای اطلاعات جمع‌آوری شده از کشورهای کمتر توسعه‌یافته به‌ویژه کشورهای جنوب صحرائ آفریقا و سپس جمع‌آوری اطلاعات از کشورهای دیگر از طریق تکمیل پرسشنامه‌ها در ۱۱۲ کشور در سال ۲۰۱۰، تنظیم شده است. پرسشنامه‌های یاد شده که در آنها تعداد شرکت‌های تازه تأسیس مورد سؤال بود به‌طور رسمی و از طریق فکس یا ایمیل به مقامات رسمی کشورها ارسال شده‌اند. در ۷۰ درصد موارد، پرسشنامه‌ها توسط مقامات رسمی مانند مسئولین ثبت شرکت‌ها پاسخ داده شده و در سایر موارد از مؤسسات ملی آمار کشورها و اتاق‌های بازرگانی این اطلاعات جمع‌آوری شده‌اند. پرسشنامه‌ها به‌صورت کاغذی و الکترونیکی تکمیل و اطلاعات جمع‌آوری شده از حیث قابلیت مقایسه در سراسر جهان مورد بررسی قرار می‌گیرند. این اطلاعات با اطلاعات رسمی منتشره از سوی کشورها یا مطالعات موردی که در خصوص این کشورها انجام شده است نیز مقایسه شده‌اند.

۳-۵-۲. انتخاب نمونه مطالعاتی

پروژه کارآفرینی بانک در سال ۲۰۱۰ یک مطالعه جامع درخصوص کلیه مؤسسات تجاری در ۱۱۲ کشور نیست. به‌منظور ارائه یک تحلیل صحیح و بین‌المللی از اطلاعات جمع‌آوری شده، استثنائات و محدودیت‌های خاصی در رابطه با نوع کشورها و بخش‌های مختلف اقتصاد اعمال شد.

انتخاب شرکت: انتخاب شرکت بر مبنای چند معیار صورت گرفته است:

- **شرکت‌های بخش رسمی:** این مطالعه محدود به شرکت‌های سهامی خاص خصوصی موجود در بخش رسمی اقتصاد کشورها می‌باشد. شرکت‌هایی که در بخش غیررسمی فعال هستند در این مطالعه نمی‌گنجد. تأثیر فعالیت‌های موجود در اقتصاد غیررسمی کشورها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه را در اشتغال‌زایی نمی‌توان نادیده گرفت و تنها دلیل چشم‌پوشی از بخش غیررسمی اقتصاد یا اقتصاد در سایه، فقدان اطلاعات مربوط به این بخش است.

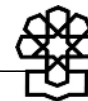
این مطالعه بر مزیت‌های بالقوه فعالیت در بخش رسمی اقتصاد مانند برخورداری از حمایت‌های قضایی و قانونی، دسترسی به منابع مالی مؤسسات رسمی، بهره‌مندی از قراردادهای رسمی کار و دسترسی بیشتر به بازارهای خارجی، تأکید کرده است. البته توسعه کارآفرینی و رشد مؤسسات بزرگ عمدتاً با حضور در بخش رسمی اقتصاد متصور است.

- **شرکت‌های تازه تأسیس:** این مطالعه، تعداد کل شرکت‌ها یا شرکت‌های تعطیل شده را شامل نمی‌شود چرا که در اغلب موارد کشورها به درستی اطلاعات مربوط به شرکت‌های فعال یا غیرفعال را ثبت و ضبط نمی‌کنند.

- **شرکت‌های سهامی خاص:** در این مطالعه فقط شرکت‌های سهامی خاص به‌دلیل قابلیت انطباق تعریف و مقررات حاکم بر آنها در کشورهای مختلف جهان بررسی شده است و سایر شرکت‌ها به‌دلیل عدم وجود چنین ویژگی مورد بررسی قرار نگرفته‌اند.

اقتصادهای مورد بررسی: در فرایند انتخاب اقتصادها به‌دلیل آنکه برخی مناطق جغرافیایی دارای تعریف واحد سیاسی به‌عنوان کشور نیستند. از کشورهای مورد بررسی مراکز مالی فرامرزی مستثنا شده‌اند. این مراکز به‌دلیل آنکه مؤسسات ثبت شده در آنها با تعریف ارائه شده از کارآفرینی در این پروژه منطبق نیستند، در این بررسی مدنظر قرار نگرفته‌اند. اطلاعات ارائه شده توسط این کشورها اغلب شامل آمار شرکت‌های کم‌اهمیت و پوششی است که عمدتاً با هدف‌های خاص و شاید غیرقانونی، مانند فرار از مالیات، در این کشورها ثبت شده‌اند و عمدتاً فعال نیستند.

محدودیت‌های فنی و سازمانی: عدم تمرکز در امور مربوط به ثبت شرکت‌ها، فقدان منابع تخصصی و حرفه‌ای و حمایت‌های قانونی ناکافی از روند تجمیع اطلاعات، گردآوری اطلاعات ثبتی

شرکت‌ها را در برخی موارد ناممکن می‌سازد. چندین کشور اطلاعات شرکت‌های تازه تأسیس را یا جمع‌آوری نمی‌کنند یا فاقد ابزارها یا منابع مورد نیاز جهت پردازش این اطلاعات هستند. به همین دلیل این مطالعه شامل تعدادی از کشورهای درحال توسعه نمی‌شود.

۴-۵-۲. کاربرد پروژه در تسهیل فعالیت کارآفرینان

هدف این پروژه درک عوامل مشوق کسب‌وکار خصوصی افراد در سراسر دنیا از طریق تجمیع اطلاعات مربوط به ایجاد یک شرکت (تجارت) در سطح بین‌المللی است، به‌گونه‌ای که این اطلاعات در محیط‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و قانونی قابل مقایسه باشند. وجود چنین اطلاعاتی، مطالعه و بررسی تأثیر تغییرات نهادی در سطوح سیاسی، اقتصادی و قانونگذاری را بر کارآفرینی و درک این موضوع میسر می‌سازد که چه عواملی موجب می‌شود یک کارآفرین تصمیم بگیرد از بخش غیررسمی اقتصاد به بخش رسمی آن وارد شود یا فعالیت‌های خود را به این بخش منتقل کند.

الف) استراتژی

برای قابل مقایسه بودن اطلاعات در این پروژه تلاش شده است که یک واحد اندازه‌گیری یکسان، منبع اطلاعاتی و مفهوم کارآفرینی در نظر گرفته شود که قابل اجرا در تمامی کشورهای مورد ارزیابی باشد.

ب) چه مواردی اندازه‌گیری می‌شود؟

تعریف ارائه شده از کارآفرینی در این پروژه یافته‌های آن را به بخش رسمی اقتصاد محدود می‌کند. باید یادآور شد که مستثنا کردن بخش غیررسمی اقتصاد بیشتر به دلیل مشکلات مربوط به شمارش تعداد مؤسساتی است که این بخش را تشکیل می‌دهند تا ارتباط آن با اقتصادهای درحال توسعه. البته برخی مؤسسات که می‌خواهند در اقتصاد غیررسمی باقی بمانند شاید قادر به فهم پتانسیل واقعی خود برای رشد نباشند. نیاز به یادآوری نیست که مشارکت در بخش رسمی اقتصاد حمایت‌های قانونی را به‌همراه دارد که، از این جمله می‌توان به حمایت قضایی و پلیسی (و آسیب‌پذیری کمتر در برابر فساد و درخواست رشوه) دسترسی به مؤسسات رسمی اعتباری، توان استفاده از قراردادهای رسمی کار و دسترسی بیشتر به بازارهای خارجی اشاره کرد.

پروژه کارآفرینی بانک جهانی، تحلیل رشد بخش خصوصی رسمی را در مقایسه با بخش غیررسمی تسهیل می‌کند و تعیین معیارهایی را که مؤسسات را تشویق می‌کند فعالیت‌های خود را در بخش رسمی آغاز کرده یا این فعالیت‌ها را به بخش رسمی منتقل کنند، آسان‌تر می‌کند.

ج) چه چیزهایی اندازه‌گیری می‌شود؟

درحالی که تعاریف اثبات شده بسیاری از کارآفرینی وجود دارد، ولی هنوز زبان مشترکی برای آن وجود ندارد. به‌علاوه، بسیاری از تعاریف بر کشورهای صنعتی تمرکز یافته و بر ریسک‌های فرضی، ابداعات و رشد بالا به‌عنوان ویژگی‌های اصلی فعالیت‌های کارآفرینی تأکید کرده‌اند. واحد اندازه‌گیری پیشنهادی باید وجود اطلاعات، قابلیت انطباق این اطلاعات در کشورهای مختلف، ارتباط آنها با کارآفرینی و تمرکز بر بخش رسمی اقتصاد را در نظر داشته باشد. پروژه کارآفرینی بانک جهانی، اطلاعات را در مورد شرکت‌هایی که ما در اینجا آنها را شرکت‌های (خصوصی) سهامی خاص می‌نامیم، جمع‌آوری می‌کند. این تعریف در گزارش کسب‌وکار بانک جهانی نیز استفاده شده است. متغیر اصلی که بررسی می‌شود تعداد شرکت‌های تازه تأسیس و نسبت بین تعداد این شرکت‌ها به هر هزار نفر نیروی کار در کشور (افراد ۱۵-۶۴ سال) است.

د) منابع اطلاعات

منابع اصلی اطلاعات در این مطالعه، مؤسسات ملی ثبت شرکت‌ها هستند، لیست کامل این منابع در سایت موجود است. در موارد محدودی که مراکز ثبت شرکت‌ها قادر به ارائه اطلاعات نیستند، (که معمولاً به دلیل عدم ثبت و نگهداری اطلاعات شرکت‌ها به صورت دیجیتالی می‌باشد) پروژه کارآفرینی از منابع جایگزین دیگری مانند مؤسسات آماری، مالیاتی، کاریابی، اتاق‌های بازرگانی و فعالان بخش خصوصی استفاده کرده است.

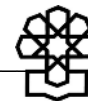
ثبت شرکت، اولین گام برای ورود به بخش رسمی اقتصاد است. علاوه بر این، پروژه کارآفرینی بانک جهانی اطلاعات مربوط به کارکرد و ساختار مراکز ثبت شرکت‌ها را جهت فهمیدن نقش آنها در روند تأسیس شرکت‌ها ارزیابی می‌کند.

ه) تجمیع اطلاعات

اطلاعات این پروژه از طریق مصاحبه‌های تلفنی، مکتوب (از طریق فکس یا ایمیل) با مؤسسات ثبت شده در بیش از ۱۵۰ کشور جهان جمع‌آوری شده است. ۱۲۵ کشور در سال ۲۰۱۰ به نظرسنجی‌ها پاسخ داده و از بین آنها بر مبنای متدولوژی پروژه کارآفرینی بانک جهانی، اطلاعات ۱۱۲ کشور صحیح و قابل مقایسه بوده است.

و) استفاده از اطلاعات

هدف این پروژه تعیین شاخصی برای کارآفرینی بر مبنای یک مقیاس عینی جهت تأسیس شرکت است. ماهیت این پروژه به گونه‌ای است که آن را به شاخص مناسبی برای اندازه‌گیری آثار تغییرات

قانونی، سیاسی و اقتصاد کلان در بخش خصوصی تبدیل کرده و در نتیجه، این شاخص ابزار مناسبی برای سیاستگذاری است.

با وجود این، باید یادآوری کرد که اطلاعات به خودی خود صرفاً یک تصویر کلی از ترکیب جمعیتی شرکت‌ها در یک کشور ارائه می‌کنند و به خودی خود نمی‌توانند عواملی را که بر روند تأسیس شرکت مؤثرند تشریح کنند. چنانچه اطلاعات مربوط به پروژه کارآفرینی بانک جهانی را با اطلاعات دیگری مانند پروژه بهبود فضای کسب‌وکار بانک جهانی، ارزیابی‌های مربوط به محیط سرمایه‌گذاری^۱ یا معیارهای کارآفرینی OECD، ترکیب کنیم، محققین و سیاستگذاران بهتر می‌توانند متغیرهایی را که بر روند ایجاد شرکت مؤثرند، ارزیابی کنند.

ز) چالش‌ها و محدودیت‌های اطلاعات

به رغم تلاش‌هایی که برای کاهش تفاوت‌ها و قابل مقایسه کردن اطلاعات در کشورهای مختلف انجام شده است، محدودیت‌های خاصی وجود دارد که مانع از ارائه تحلیلی کامل و نظام‌مند از توسعه کارآفرینی می‌شود. در زیر به مهمترین مشکلات موجود بر سر راه گردآوری و پردازش اطلاعات اشاره می‌شود:

تمرکز بر مؤسسات (شرکت‌های) جدید: اطلاعات نهایی شامل نمودارهای سالیانه‌ای که تعداد کل مؤسسات یا تعداد مؤسسات تعطیل شده را نشان دهند، نیستند؛ زیرا اغلب کشورها اطلاعات مربوط به کل مؤسسات فعال یا غیرفعال را جمع‌آوری نمی‌کنند. در نتیجه، یکی از نگرانی‌ها این است که اطلاعات نهایی شامل مؤسساتی نیز هستند که بسیاری از آنها تعطیل شده‌اند ولی رسماً از فهرست ثبت شرکت‌ها خارج نشده‌اند. به علاوه، روند حذف نام شرکت‌ها در مراکز ثبت شرکت‌ها در کشورهای مختلف جهان کاملاً متفاوت است. این استثنا ما را از محاسبه تعداد مؤسسات جدیدالتأسیس باز می‌دارد (چراکه آمار مؤسسات جدید در آمار کل مؤسسات نهفته است).

محدودیت‌های تکنیکی و سازمانی: عدم تمرکز در مراکز ثبت شرکت‌ها، فقدان منابع فنی و تکنیکی و حمایت حقوقی ناکافی از روند تجمیع اطلاعات، جمع‌آوری اطلاعات در سطح ملی را در مواردی غیرممکن ساخته است. چندین کشور اطلاعات مربوط به مؤسسات تازه تأسیس را جمع‌آوری نمی‌کنند یا ابزار یا منابعی برای پردازش اطلاعات گردآوری شده ندارند. برخی کشورها مانند اتیوپی شرکت‌ها را ملزم کرده‌اند که فقط در صورتی که خواهان فعالیت در خارج از حوزه مرزهای منطقه‌ای خود هستند، اقدام به ثبت اطلاعات نزد دولت کنند. تعدادی از کشورها تمایلی به ارائه اطلاعات خود ندارند. به همین دلیل پروژه بانک جهانی، تمامی کشورها را پوشش نمی‌دهد و بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای درحال توسعه را شامل نمی‌شود.

شرکت‌های پوششی: اطلاعات جمع‌آوری شده از کشورهای که از نظر صندوق بین‌المللی پول به‌عنوان مراکز برون‌مرزی مالی طبقه‌بندی شده‌اند، در این طرح بررسی نشده‌اند، زیرا مؤسسه‌ای که در این مناطق به ثبت رسیده‌اند با تعریف این پروژه از کارآفرینی مطابقت ندارند. اطلاعاتی که توسط این کشورها ارائه شده احتمالاً بیانگر تعداد زیادی از شرکت‌های پوششی است، یعنی شرکت‌هایی که برای اهداف مالیاتی به ثبت رسیده‌اند ولی در واقع فعال نیستند. چنین شرکت‌هایی ممکن است برای اهداف غیرقانونی مانند فرار از مالیات یا جذب منابع مالی تأسیس شده‌اند؛ آنها همچنین ممکن است پس از ناکامی یک شرکت در انجام فعالیت‌های خود ایجاد شده‌اند بدین صورت که شرکت اصلی از بین رفته، لکن ظاهر و پوخته آن باقی مانده است.

محدودیت دیگری که در بررسی اطلاعات در گذر زمان باید مد نظر قرار گیرد، تأثیر حوادث و وقایع جدید بر روند تأسیس شرکت‌ها مانند بحران‌های سیاسی، فساد و رسوایی‌های اخلاقی و مواردی از این دست هستند. در مواردی که کشوری با چنین مشکلاتی مواجه بوده به این موضوع اشاره شده است.

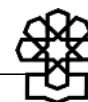
۵-۲-۵. کارآفرینی و محیط کسب‌وکار

این بخش با بررسی چهار شاخص از مقررات و نحوه اداره کشور آغاز شده و سپس به بررسی مدرنیته شدن روند ثبت شرکت‌ها می‌پردازد.

مقررات و شیوه اداره کشور: از میان شاخص‌های موجود در پروژه فضای کسب‌وکار چهار شاخص ارزیابی، تأثیر فضای تجاری و موانع آن را بر تأسیس شرکت‌های جدید تسهیل می‌کنند. شاخص اول، هزینه‌های شروع یک فعالیت تجاری است که بر مبنای درصدی از درآمد سرانه یک کشور اندازه‌گیری می‌شود. این شاخص، کلیه هزینه‌های رسمی اعم از هزینه خدمات حقوقی و فنی در تأسیس یک شرکت را دربرمی‌گیرد. شاخص‌های دوم و سوم زمان و تعداد مراحل مورد نیاز برای شروع یک فعالیت تجاری را اندازه‌گیری می‌کنند. شاخص چهارم، هزینه اتمام یک فعالیت تجاری شامل هزینه‌های دادگاه، هزینه‌های افراد مرتبط در روند ورشکستگی، هزینه‌های وکلا و حسابداران و سایر هزینه‌های مربوطه می‌باشد. وجود مقررات سختگیرانه برای استخدام افراد - سختی اخراج، ساعات کار غیرمنعطف و وجود مقررات سختگیرانه در خصوص نیروی کار مازاد - از جمله شاخص‌های فضای کسب‌وکار است که با کلیه شاخص‌های آن و به‌ویژه با تعداد شرکت‌های تازه تأسیس در یک کشور ارتباط نزدیک دارد.

برای اطمینان از اینکه فضای تجاری بهتر با تأسیس شرکت‌های جدید در ارتباط است، تعداد شرکت‌های جدید در کشورهای مختلف در فاصله سال‌های ۲۰۰۵ - ۲۰۰۹ با در نظر گرفتن فضای

تجاری کشور به‌عنوان یک متغیر بررسی شد. نتایج حاصل نشان داد فضای تجاری هر کشور در تأسیس شرکت‌های جدید در آن مؤثر است و یک رابطه علت و معلولی میان فضای تجاری یک کشور و تأسیس شرکت وجود دارد.

برای بررسی شرایط مالی، اقتصادی و سیاسی کشورهای مورد بررسی، تعداد شرکت‌های تازه تأسیس با معیار شیوه اداره کشور مقایسه شد. نتایج نشان دادند که ارتباط قوی و مثبتی بین تعداد شرکت‌های تازه تأسیس و شاخص شیوه اداره کشور وجود دارد. عناصر اصلی این شاخص که در تأسیس شرکت‌های جدید تأثیر بالایی دارند عبارتند از کیفیت قانونگذاری و کارآمدی دولت. بررسی ارتباط بین تعداد شرکت‌های تازه تأسیس با میزان مالیات بر شرکت‌ها در ۷۷ کشور بیانگر تأثیر منفی میزان مالیات بر تأسیس شرکت‌های جدید است.

۶-۵-۲. مدرنیزه کردن روند ثبت شرکت‌ها

یکی از عناصر مهم فضای تجاری یک کشور ثبت شرکت است. مؤسسات ثبت شرکت‌ها، مؤسسات عمومی می‌باشند که بر طبق قوانین تجاری یا مدنی آن کشور ایجاد شده و توسط وزارتخانه‌های بازرگانی یا دادگستری اداره می‌شوند. این مؤسسات، متولی ثبت و نگهداری اطلاعات خاص مربوط به مؤسسات جدید و موجود هستند. هدف اصلی از ثبت اطلاعات مربوط به شرکت‌ها، اطمینان از مطابقت عملکرد آنها با قوانین و انتشار اطلاعات برای عموم است. مؤسسات ثبت شرکت‌ها در کشورهای مختلف اشکال مختلفی دارند در برخی موارد ثبت اموال غیرمنقول نیز برعهده آنهاست (مکزیک و مولداوی) در برخی موارد توسط اتاق بازرگانی یا اتحادیه‌های صنفی اداره می‌شوند (سوریه) و در برخی موارد مؤسسات کاملاً مستقلی می‌باشند (انگلستان).

انجام اصلاحات در روند ثبت شرکت‌ها می‌تواند انگیزه شرکت‌ها را برای فعالیت در بخش رسمی اقتصاد افزایش دهد. این اصلاحات در اغلب موارد بخشی از اصلاحات وسیعی هستند که کشورها در بخش خصوصی انجام می‌دهند. با تقویت فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کشورها و ارائه خدمات ثبت شرکت به‌صورت الکترونیک، کارآمدی و بهره‌وری این بخش افزایش یافته، اطلاعات جمع‌آوری شده و صحت آنها مطمئن‌تر بوده و زمان و هزینه‌های صرف شده ازسوی کارآفرینان کاهش می‌یابد.

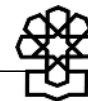
ارائه خدمات یکجا به کارآفرینان به‌عنوان مثال متصل نمودن واحد ثبت شرکت‌ها با واحد مالیاتی، تأمین اجتماعی، بانک‌ها و سایر نهادهای مربوط و یا به‌عبارت دیگر تأسیس پنجره واحد آنلاین یا One-stop Shops می‌تواند در کاهش زمان و هزینه‌های مورد نیاز بسیار مؤثر باشد. با گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی کشورها می‌توان امکان دسترسی به اطلاعات زیرساختی

را در اختیار نهادهای مختلف قرار دهند. پاسخ‌های دریافتی از بیش از ۷۰ کشور جهان در رابطه با فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیر آن در تأسیس شرکت‌های جدید نشان می‌دهند که به‌طور میانگین در کشورهای که کلیه مراحل ثبت شرکت‌ها به‌صورت آنلاین انجام می‌شود، بیشترین تعداد شرکت‌های تازه تأسیس وجود دارند. این نرخ در مواردی که هیچ یک از مراحل ثبت شرکت اینترنتی نمی‌باشد به کمترین حد می‌رسد. در مواردی نیز که بخشی از مراحل ثبت شرکت اینترنتی بوده و بخش‌های دیگری از آن غیراینترنتی و حضوری بوده مانند ضرورت تحویل مدارک به اداره ثبت شرکت‌ها توسط شخص متقاضی، تعداد شرکت‌های ثبت شده در حد متوسط می‌باشد. در کشورهای که کلیه مراحل ثبت شرکت به‌صورت اینترنتی انجام می‌شود هزینه شروع یک فعالیت تجاری کمترین حد بوده است و در کشورهای که هیچ‌یک از مراحل به‌صورت اینترنتی انجام نمی‌شود بیشترین هزینه و زمان باید برای شروع یک فعالیت تجاری صرف شود. در کشورهای که بخشی از مراحل ثبت شرکت‌ها در آنها به‌صورت اینترنتی و بخشی دیگر به شکل غیراینترنتی است، انجام هزینه‌ها و زمان صرف شده حد وسط این دو گروه می‌باشد.

جمع‌بندی و پیشنهادات برای استفاده از ظرفیت مجلس شورای اسلامی در جهت بهبود رتبه ایران در گزارش‌های بانک جهانی

تجارب اقتصاد جهانی و جایگاه دولت در اقتصاد حاکی از آن است که کشورهای دنیا در اداره و مدیریت اقتصاد و دستیابی به یک اقتصاد پویا، استفاده حداکثری از توانایی‌های جامعه را هدف گرفته‌اند به نحوی که سهم دولت در اقتصاد به سود بخش خصوصی در حال تعدیل و تقلیل است. کشورها به خوبی دریافته‌اند که استقلال سیاسی آنان در گروی استقلال اقتصادی است و نیل به استقلال اقتصادی نیز با محوریت بخش خصوصی و نقش شایسته آن در رشد و توسعه اقتصادی امکانپذیر است.

تجارب کشورها همچنین نشان داده است که بین رشد و توسعه اقتصاد با کثرت انسان‌های اقتصادی یا به معنای امروزی بخش خصوصی همبستگی مثبت وجود دارد، زیرا کشوری که دارای تعداد زیادی انسان‌های اقتصادی کارآفرین باشد از محرک‌های تجاری و اقتصادی قوی‌تری برخوردار است. علاوه بر این، صرفه‌جویی در مصرف منابع که یکی از روش‌های متداول ارتقای بهره‌وری نیروی انسانی، سرمایه و منابع طبیعی در اقتصاد هر کشور است عموماً در بخش خصوصی اتفاق می‌افتد و این بخش ماهیتاً صرفه‌جو و به‌دنبال بهینه‌کردن هزینه‌هاست.

چنان‌که اغلب اقتصاددانان پیش‌بینی می‌کنند، قرن حاضر عرصه شدید رقابت در بازارهای بین‌المللی خواهد بود و اگر بسترهای لازم برای ورود اقتصاد ایران به عرصه‌های رقابتی جهانی مهیا نشود، آسیب‌های شدیدی به اقتصاد کشور وارد خواهد شد که جبران‌ناپذیر است. برای شناسایی مهمترین موانع در روابط دولت - محیط تجاری باید جزئیات در هر فرایند را به دقت شناسایی کرد و فضایی را که تاکنون فقط در سطح کلیات مورد بحث و بررسی قرار می‌گرفته بر مبنای نتایج حاصل از بررسی‌های استاندارد تحلیل کرد. سرفصل‌هایی که در مجموعه جهان کسب‌وکار به آن پرداخته شده است به روشن شدن برخی زوایای واقعی روابط دولت و فعالان اقتصادی کمک می‌کند. بر این اساس و با عنایت به سرفصل‌های پیش‌گفته پیشنهادهای زیر برای استفاده نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود:

۱. خصوصی‌سازی

با وجود تلاش بسیار گسترده دولت در امر واگذاری اموال دولتی در سال‌های اخیر، این بخش، اطلاعات جامعی از وضعیت کشور را پوشش نمی‌دهد. از آنجا که تجربه کشورها در امر خصوصی‌سازی تجربه‌ای یکسان نیست، ضرورت اطلاع‌رسانی و انعکاس اطلاعات درست و به هنگام به مراجع معتبری چون این پایگاه اطلاع‌رسانی می‌تواند به انتقال دانش و تجربه بین کشورها و دیگر کشورها کمک کند.

توجه به جزئیات و مبنای گردآوری اطلاعات در این پایگاه نیز می‌تواند مورد استفاده مجلس قرار گیرد تا تدوین اطلاعات و واگذاری‌ها به این شیوه نیز از مراجع ذیربط درخواست شود. فراهم آمدن امکان مقایسه با سایر کشورها به ویژه کشورهای ذکر شده در سند چشم‌انداز نیز از دیگر مزایای بهره‌گیری از این پایگاه اطلاع‌رسانی است. در همین حال توجه به روند واگذاری‌ها در کشورهای مختلف امکان ارزیابی نسبتاً دقیقی از تحولات پیش رو در جهت‌گیری‌های اقتصادی بخش خصوصی و دولت را ارائه خواهد کرد.

۲. مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی

زمان اتکا به منابع دولتی در چارچوب بودجه‌های سالیانه برای تأمین منابع پروژه‌های زیربنایی مدت‌هاست که به نقطه پایان خود رسیده است. تجربه کشور ما نیز نشان می‌دهد که اجرای پروژه‌های زیربنایی مدت‌هاست که گرفتار دور باطل قرارداد متمم و تعدیل در پروژه‌هاست. اگرچه زمینه برای مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های عمومی تا حدودی فراهم شده است اما ضروری است که مجلس شورای اسلامی به صورت تخصصی‌تر به موضوع پرداخته تا از یک‌سو وضعیت کنونی اجرای پروژه‌های زیربنایی را متحول کند و از سوی دیگر، زمینه ظهور بخش

خصوصی توانمند برای مشارکت در اجرای پروژه‌های بزرگ زیربنایی را فراهم آورد. در این راستا ایجاد مجموعه‌ای متشکل از کمیسیون‌های مرتبط برای بررسی دقیق‌تر موضوع و در صورت نیاز تدوین قوانین لازم پیشنهاد می‌شود.

۳. فضای کسب‌وکار

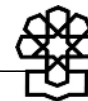
در حال حاضر از مجموع پنج سرفصل مورد بررسی، تنها این سرفصل به‌طور رسمی از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی پیگیری می‌شود. با توجه به محدودیت‌های موجود در ایجاد هماهنگی‌ها و ضرورت بررسی یکپارچه موضوع در قالب شاخص‌های یازده‌گانه ضروری است که مجلس شورای اسلامی نیز برای آگاهی از میزان اثربخشی و یا سلامت اطلاعات درج شده به‌صورت جدی‌تر ورود کرده و از نهادها و مؤسسات ذیربط، فرایند و روند تحولات قانونی و اجرایی در هر یک از شاخص‌ها را پیگیری کند.

علاوه بر این، ارزیابی و مطالعه روش‌شناسی و نتایج حاصل از این شاخص‌ها تجربه دیگر کشورها را نیز در دسترس قرار می‌دهد و براین‌اساس فراهم آمدن امکان مقایسه با سایر کشورها به‌ویژه کشورهای ذکر شده در سند چشم‌انداز نیز از دیگر مزایای بهره‌گیری از این پایگاه اطلاع‌رسانی است.

توجه به پروژه‌های استانی در این سرفصل نیز می‌تواند به‌عنوان یکی دیگر از مزایای این پروژه در نظر گرفته شود. ارزیابی‌های استانی در چارچوب این پروژه، امکان ارزیابی عملکرد مقامات استانی از دیدگاه بخش خصوصی را فراهم خواهد کرد.

۴. ارزیابی بنگاه از محیط تجاری

ارزیابی محیط تجاری از دیدگاه یک فعال اقتصادی به‌صورت محرمانه از طرف یک نهاد بیرون از مجموعه دولت و با عنایت به همه عناصری که بر فعالیت مجموعه تحت مدیریتش تأثیر می‌گذارد راه را برای دریافت اطلاعات نسبتاً دقیق به نمایندگان مجلس شورای اسلامی فراهم می‌آورد. جزئیات یازده شاخص مدنظر این سرفصل زمینه مساعدی برای تدوین سیاست‌های کوتاه و بلندمدت رفع موانع کسب‌وکار ایجاد می‌کند. در حالی که پروژه کسب‌وکار به تعامل دستگاه‌های بیرونی با فعالان اقتصادی می‌پردازد و در پی آن است تا از جزئیات آن آگاهی یابد سرفصل ارزیابی بنگاه از محیط تجاری، فضای کلان اقتصادی را با توجه به دریافت فعالان اقتصادی از مهمترین محدودیت‌ها و موانع در دستور کار قرار داده است. آنچه که از سوی فعالان اقتصادی به‌عنوان مهمترین موانع اعلام می‌شود بدون تردید می‌تواند در زمره مهمترین مأموریت‌های نمایندگان مجلس برای رفع موانع کسب‌وکار قرار بگیرد.

۵. کار آفرینی

این سرفصل در ماهیت خود، به اهداف صدر ماده (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی بسیار نزدیک است. هر اندازه موانع ورود قانونی و رسمی به حوزه فعالیت‌های اقتصادی کمتر باشد، ایجاد شرکت در سایه حمایت‌های قانونی افزایش می‌یابد. از آنجا که در سه سال گذشته رتبه بین‌المللی کشور در شاخص شروع کسب‌وکار در سرفصل فضای کسب‌وکار از رتبه ۹۸ به رتبه ۴۲ به صورت قابل توجه و شایسته تقدیر، بهبود یافته است، اما همچنان موانعی در این مسیر وجود دارد که پیشنهاد می‌شود نمایندگان محترم مجلس از مراجع ذیربط، به‌ویژه معاونت اسناد سازمان ثبت اسناد و املاک، موضوع را پیگیری کرده تا برای اجرایی کردن راهکارهای مناسب اقدامات لازم صورت پذیرد.

منابع و مأخذ

1. <http://rru.worldbank.org/businessplanet/>
2. <http://www.doingbusiness.org/>
3. <http://www.enterprisesurveys.org/>
4. <http://rru.worldbank.org/Privatization/>
5. <http://ppi.worldbank.org/>
6. <http://econ.worldbank.org/>

۱. به منظور تسهیل و تسریع در امر سرمایه‌گذاری و صدور مجوز فعالیت‌های اقتصادی برای بخش‌های غیردولتی در قلمروهای مجاز، دستگاه‌های دولتی موضوع ماده (۸۶) این قانون، شوراهای اسلامی شهر، شهرداری‌ها و مجامع و اتحادیه‌های صنفی موظفند ترتیبی اتخاذ کنند تا کلیه مقررات ناظر بر صدور پروانه‌ها و مجوزهای سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار با رویکرد حذف مجوزهای غیرضروری، تسهیل شرایط دریافت مجوزها و شفاف‌سازی فعالیت‌های اقتصادی حداکثر ظرف ۶ ماه پس از تصویب این قانون به‌گونه‌ای اصلاح، تهیه و تدوین شود که پاسخ متقاضی حداکثر ظرف ده روز از تاریخ ثبت درخواست توسط مرجع ذیربط کتباً داده شود. در صورت مثبت بودن پاسخ، مرجع ذیربط موظف است فهرست مدارک مورد نیاز و عنداللزوم صورت هزینه‌های قانونی را کتباً به متقاضی اعلام و پس از دریافت مدارک کامل و اسناد واریز وجوه مورد نیاز به حساب‌های اعلام شده، حداکثر ظرف یک‌ماه نسبت به انجام کار، صدور پروانه، مجوز یا عقد قرارداد با متقاضی، اقدام نماید.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۰۹۳۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: جزئیات پنج گزارش دوره‌ای بانک جهانی از زمینه‌های کسب‌وکار در کشورهای مختلف

نام دفتر: مطالعات محیط کسب‌وکار

تهیه و تدوین: فرید قادری

ناظر علمی: سیدامیر سیاح

متقاضی: معاونت پژوهشی

سروراستار: حسین صدرینیا

واژه‌های کلیدی:

۱. دولت
۲. بخش خصوصی
۳. بانک جهانی
۴. مجموعه جهان کسب‌وکار
۵. مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی
۶. فضای کسب‌وکار
۷. ارزیابی بنگاه از محیط تجاری
۸. خصوصی‌سازی
۹. کارآفرینی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۵/۱۲